

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DAVID JANKŮ

PROCESNÍ POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH
ORGANIZACÍ PŘED MEZINÁRODNÍMI LIDSKOPRÁVNÍMI
SOUDY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce: 5. května 2019

CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE

FACULTY OF LAW

DAVID JANKŮ

PROCEDURAL STATUS OF INTERNATIONAL NON-
GOVERNMENTAL ORGANISATIONS BEFORE
INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS COURTS

MASTER'S THESIS

Thesis Supervisor: JUDr. Věra Honusková, Ph.D.

Department of Public International Law

Date of Submission: 5th May 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 118 106 znaků včetně mezer.

David Janků

V Praze dne 5. 5. 2019

Rád bych tímto poděkoval JUDr. Věře Honuskové, Ph.D. za cenné rady a připomínky při výběru tématu práce a jejím zpracování, které mi mj. pomohly uvědomit si širší kontext tématu v oblasti mezinárodního práva a také rodině a přátelům za podporu ve výběru individuálního tématu práce a jejím zpracování.

OBSAH

ÚVOD.....	4
ČÁST PRVNÍ: HISTORIE A VYMEZENÍ POJMU MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE	6
1. ZÁKLADNÍ ZNAKY MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ.....	9
1.1. ORGANIZACE NEVLÁDNÍ A NEZISKOVÉ.....	9
1.2. ÚČEL.....	9
2. POJEM MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH..	10
2.1. CHARTA OSN.....	10
2.2. REZOLUCE HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ RADY OSN	11
2.3. EVROPSKÁ ÚMLUVA O UZNÁNÍ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ.....	11
3. MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE A NADNÁRODNÍ KORPORACE	12
4. MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE JAKO SUBJEKT MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.....	13
4.1. MEZINÁRODNÍ VÝBOR ČERVENÉHO KŘÍŽE.....	15
5. POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ V SYSTÉMU OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV	16
ČÁST DRUHÁ: ROLE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘED MEZINÁRODNÍMI SOUDY.....	18
1. AMICUS CURIAE	18
1.1. AMICI CURIAE U MEZINÁRODNÍCH SOUDŮ.....	20
1.2. MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR	21
1.3. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD	22
1.4. EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA.....	23
1.4.1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ AMICI CURIAE V SYSTÉMU ESLP.....	24
1.4.2. AMICUS CURIAE V PRAXI ESLP.....	25
1.4.3. PŘÍPADOVÉ STUDIE	27
a. Soering proti Spojenému království.....	28
b. Chahal proti Spojenému království.....	28
c. Brannigan a McBride proti Spojenému království	29
1.5. MEZIAMERICKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA	31
1.5.1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ AMICI CURIAE V SYSTÉMU ASLP	31
1.5.2. AMICUS CURIAE V PRAXI ASLP	32
1.5.3. PŘÍPADOVÉ STUDIE	33
a. González a ostatní proti Mexiku	34

b.	Žádost o poradní stanovisko ve věci role ad hoc soudců a národnosti soudců podané Argentinou	35
c.	Rosendo Radilla Pacheco proti Mexiku.....	36
2.	ZASTUPOVÁNÍ OBĚTÍ ÚJMY NA LIDSKÝCH PRÁVECH	36
2.1.	ZASTUPOVÁNÍ PŘED ESLP.....	36
2.1.1.	PRAXE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ	38
2.1.2.	ACTIO POPULARIS?	39
2.1.3.	THE CENTER FOR LEGAL RESOURCES JMÉNEM VALENTINA CÂMPEANU PROTI RUMUNSKU	42
2.2.	ZASTUPOVÁNÍ PŘED ASLP	43
3.	MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE JAKO STĚŽOVATELÉ.....	44
3.1.	STĚŽOVATELÉ PŘED ESLP.....	45
3.2.	STĚŽOVATELÉ PŘED ASLP	46
	ČÁST TŘETÍ: ODLIŠNOSTI V POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH A VNITROSTÁTNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ Z POHLEDU TEORIE A PRAXE.....	48
1.	KONFERENCE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ RADY EVROPY.....	48
2.	PORADNÍ STATUS NĚKTERÝCH MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘI VÝBORU MINISTRŮ ESLP.....	50
3.	ZHODNOCENÍ POUŽITÉ LITERATURY.....	51
	ZÁVĚR	53
	SEZNAM ZKRATEK	55
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	56
	ABSTRAKT – PROCESNÍ POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘED MEZINÁRODNÍMI LIDSKOPRÁVNÍMI SOUDY.....	64
	ABSTRACT – PROCEDURAL STATUS OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS BEFORE INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS COURTS	65

ÚVOD

Nevládní organizace mají ve společnosti stále silnější postavení. Ochrana práv obyvatel často není státy dostatečně zajišťovaná, což způsobuje, že se lidé aktivizují a v takových organizacích bez státní účasti sdružují. Nevládních organizací je nespočet a dá se říci, že čím horší politické a společenské klima v tom kterém státě je, tím více jich vzniká či vzrůstá jejich význam. Na vyšší úrovni jsou pak mezinárodní nevládní organizace, které chrání hodnoty univerzální a jejich sféry působnosti zahrnují celé státy, kontinenty a někdy i celý svět. Tyto útvary, které jsou výsledkem stále více se globalizujícího světa, pak mají mnohdy silný vliv, který je ovšem specifický v tom, že žádným státům nestraní, jelikož jejich cílem bývá ochrana hodnot sdílených napříč zeměmi. Zvláštní postavení těchto organizací se pak promítá také v jejich interakci s mezinárodními institucemi, ať už účastí na mezinárodních fórech, nebo zvláštním postavením u mezinárodních soudů.

Postavení mezinárodních nevládních organizací v systému mezinárodního práva je oblastí, které není v teorii mezinárodního práva věnována přílišná pozornost. Tradiční pojetí mezinárodního práva s nimi téměř nepočítá, což může dokazovat fakt, že tato tematika nebývá až na výjimečné zmínky předmětem podrobnějšího zkoumání žádné klasické mezinárodněprávní literatury, jako jsou práce Jamese Crawforda, Malcolma N. Shawa či Antonia Cassese. Téma řešené práce je tedy poměrně alternativní, čemuž odpovídá výběr použité literatury. Dá se říci, že autoři, kteří se tematikou zabývají, se shodují v jedné věci – postavení mezinárodních nevládních organizací je potřeba posílit. Tento poměrně aktivistický přístup je pak přirozeně reflektován napříč celou prací. Ta však nemá za cíl pouze popisovat a kriticky nahlížet na role mezinárodních nevládních organizací před lidskoprávními soudy, ale také formulovat jistý apel. Výběr mého tématu vycházel z vlastních zkušeností s působením v nevládních organizacích, a proto tento přístup považují za přidanou hodnotu své práce.

Prozkoumat postavení mezinárodních nevládních organizací před mezinárodními soudy je poté hlavním cílem této práce. Důraz je kladen na dva regionální systémy ochrany lidských práv, a to systém Evropského soudu pro lidského práva a Meziamerického soudu pro lidská práva. Ochrana lidských práv totiž bývá jedním z nejčastějších účelů mezinárodních nevládních organizací, přičemž jedním z nejefektivnějších způsobů, jak toho dosáhnout, je právě zapojení se do řízení, jejichž výsledkem jsou právně závazná rozhodnutí soudů. Dalším cílem práce je

pak také prozkoumat v čem a zdali vůbec se postavení nevládních organizací mezinárodních a vnitrostátních v teorii a praxi liší. Oba tyto cíle pak mají v širším kontextu přispět k představení výšece významu mezinárodních nevládních organizací v mezinárodním prostředí.

Mimo úvod a závěr je práce rozložena do tří hlavních částí. V první části krátce představuji historii mezinárodních nevládních organizací, v jakých souvislostech vznikaly a poté vymezení pojmu mezinárodní nevládní organizace, jelikož jde o pojem sporný a různí autoři jej vykládají odlišně. Prozkoumány jsou také relevantní mezinárodní dokumenty, které s pojmem pracují a také postavení mezinárodních nevládních organizací v systému mezinárodního práva. Závěr první části je pak věnován roli mezinárodních nevládních organizací v ochraně lidských práv, což odráží téma této práce. Druhá a stěžejní část rozebírá jednotlivé role organizací před mezinárodními lidskoprávními soudy – kdy organizace působí jako oběť, zástupce oběti nebo třetí strana v řízení. V této části se u každé role věnuji právnímu zakotvení v jednotlivých soudních systémech, které role fakticky umožňuje a jak jich nevládní organizace prakticky využívají. K reálnějšímu obrázku poté přispívá několik krátkých případových studií, které přibližují postavení organizací jako třetích stran nezaujatých v řízení. Pozornost je věnována také institutu *actio popularis*, který zatím v těchto systémech reálně využít nejde, nicméně argumenty pro jeho zavedení představuje mnoho autorů. Poslední, třetí část se pak stručně věnuje několika kontextům, v nichž se postavení mezinárodních a vnitrostátních nevládních organizací liší a součástí je také krátká reflexe nad rozlišováním mezi těmito dvěma typy vzhledem k využití literatury.

K vypracování práce byly využity odborné články, monografie a jiné zdroje, které se postavením nevládních organizací v systému mezinárodního práva a mezinárodních soudů zabývají a poté také několik konkrétních případů z judikatury soudů, které nám jejich postavení prakticky přibližují. Drtivá většina zdrojů je pak zahraničních, jelikož tématu se v české odborné debatě nikdo zvláště nevěnuje. Tento fakt pak byl také jednou z mých hlavních motivací ke zpracování této práce.

ČÁST PRVNÍ: HISTORIE A VYMEZENÍ POJMU MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE

Co se rozumí pojmem mezinárodní nevládní organizace? Co takovou organizaci kvalifikuje jako nevládní a navíc mezinárodní? Tradičním subjektem mezinárodního práva veřejného vždy byly primárně suverénní státy.¹ Ty se pak s rozvojem mezinárodních vztahů a mezinárodního práva za účelem posílení mezinárodní spolupráce a dosahování různých specifických cílů sdružovaly v mezinárodních mezivládních organizacích, což jsou „*relativně trvalé útvary, které mezinárodněprávním aktem založily státy, popř. jiné mezinárodní mezivládní organizace.*“² Mezi nejznámější z nich pak patří Organizace spojených národů (dále „OSN“).

Vývoj mezinárodních nevládních organizací byl však v mnoha ohledech odlišný. Zdá se, že první organizace bez účasti států byly zakládány za tím účelem, aby konaly v oblastech, kterým státy nechtěly věnovat pozornost, zanedbávaly je, nebo kde bylo potřeba jejich činnost doplnit. První organizace tohoto typu vznikaly již na přelomu 18. a 19. století³ a jejich angažovanost pak už v počátcích jejich existence v mnoha státech hrála významnou roli ve zrušení otroctví⁴ či zavedení volebního práva žen.

Nevládní organizace všeho druhu jsou ze své podstaty ochránci určitých hodnot, a proto se jeví jako pravděpodobné, že rozvoj v jejich počtu a práci silně vzrostl v období po světových válkách a vzrůstá také v jiných těžkých obdobích právě kvůli těmto krizím hodnot, kdy občanská společnost cítí větší potřebu jednat. Během 2. poloviny 20. století byly založeny např. známé mezinárodní nevládní organizace jako Amnesty International, Greenpeace či Human

¹ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). 33 s.

² DAVID, Vladislav. Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ, Ondřej SVÁČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). 200 s.

³ DAVIES, Thomas Richard. *NGOs: A New History of Transnational Civil Society*. New York: Oxford University Press, 2014. 23 s.

⁴ Už roku 1823 byla založena britská Anti-Slavery Society, která měla za cíl ukončení otroctví ve Velké Británii. To se později na základě zákona Slavery Abolition Act z roku 1833 také stalo. Na činnost této organizace pak navázala British and Foreign Anti-Slavery Society, která pod jménem Anti-Slavery International funguje dodnes a hlásí se k tomu, že je nejstarší stále fungující lidskoprávní organizací na světě.

Rights Watch⁵. Podle Shawa jsou pak mezinárodní nevládní organizace jedním z mnoha hráčů na poli současného mezinárodního práva, přičemž tato pluralita účastníků je zároveň jednou z jeho nejpříznačnějších charakteristik.⁶

Samotný pojem mezinárodní nevládní organizace však není v mezinárodním právu nikterak autoritativně upraven⁷, což vytváří prostor pro výklady různého rozsahu. Doktrína někdy pod pojem nevládní organizace zahrnuje i obchodní korporace či národně-osvobozenecká hnutí.⁸ Kvůli chybějící definici ovšem žádný z možných výkladů nelze nazvat nesprávným. Mezinárodní nevládní organizace jsou stejně jako nestátní aktéři takovým pojmem, který je snadnější vykládat spíše negativním vymezením, tedy vyloučením toho, co pojem nezahrnuje než definováním toho, co skutečně znamená a obsahuje.⁹ Kvůli nepřehlednému množství cílů, forem či témat, kterými se zabývají, je totiž definování mezinárodní nevládní organizace pozitivním vymezením téměř nemožné. Obecné vymezení pojmu Charnovitz podává takto: „*[Mezinárodní] nevládní organizace jsou skupiny jednotlivců organizované z nespočtu důvodů, které pracují s lidskou představivostí a aspirací. Mohou být založeny za účelem obhajování specifického zájmu, jako jsou lidská práva, či realizovat programy v terénu, jako je pomoc při katastrofách. Jejich členská základna může dosahovat od úrovně lokální po úroveň globální.*“ (přeloženo autorem)¹⁰ Pro Ben-Ariho je pak pojem

⁵ Amnesty International byla založena roku 1961 v návaznosti na článek britského právníka Petera Benensona „Zapomenutí vězni“, který vyzýval k akci na osvobození dvou portugalských studentů, kteří byli uvězněni za to, že si připíjeli na svobodu; roku 1969 byla založena protiatomová organizace Don't Make a Wave Committee, která se později přeměnila v Greenpeace; Human Rights Watch byla založena roku 1978 jako organizace Helsinkí Watch, jejímž cílem bylo monitorovat dodržování Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě Sovětským svazem.

⁶ SHAW, Malcolm N. *International law*. 5th ed. New York: Cambridge University Press, 2003. 176 s.

⁷ ALSTON, Philip. *Non-state actors and human rights*. New York: Oxford University Press, 2005. 95 s.

⁸ RECHENBERG, Hermann. Non-governmental organisations. *Encyclopedia of Public International Law*. New York: North-Holland, 2003, s. 612-618.

⁹ NOORTMANN, Math. *Non-Governmental Organisations: Recognition, Roles, Rights and Responsibilities*. NOORTMANN, Math, August REINISCH a Cedric RYNGAERT. *Non-state actors in international law*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015. 205 s. *Studies in International Law* (Oxford, England), v. 55.

¹⁰ CHARNOVITZ, Steve. Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance. *Michigan Journal of International Law*. 1997, **18**(2), 183-286. 186 s. Původní znění: „NGOs are groups of individuals organised for the myriad of reasons that engage human imagination and aspiration. They can be set up to advocate a particular cause, such as human rights, or to carry out programmes on the ground, such as disaster relief. They can have memberships ranging from local to global.“

mezinárodní nevládní organizace průsečíkem konceptů občanské společnosti a globalizace. Určité aktivní skupiny oddělené od státní moci se tak skrze mezinárodní propojení a hájení zájmů podobných napříč zeměmi aktivizují také za hranicemi své země původu.¹¹ Tato vymezení jsou ovšem tak široká, že nám stěží podávají definici toho, jaké subjekty ještě nevládními organizacemi jsou, a které už ne.

Tyto a podobné definice navíc nestaví na tom, jakým způsobem se mezinárodní nevládní organizace vymezují samy, ale jak je vymezují jiní aktéři v mezinárodním společenství, tedy hlavně státy a mezinárodní mezivládní organizace vzhledem k tomu, jak na sebe vzájemně působí. Takové vymezení tak nebere v potaz přístup samotných mezinárodních nevládních organizací a jde o definici typu „o nás, bez nás“. Vzhledem k tomu, kolik různých zájmů a cílů organizace mají a zastupují, však není možné vytvořit ani subjektivní definici samotnými organizacemi, pod kterou by spadaly všechny subjekty, které se za mezinárodní nevládní organizace považují. Různé systémy jsou tak odkázány na vlastní funkční vymezení mezinárodních nevládních organizací, které budou v konkrétních kontextech sloužit jejich individuálním potřebám.

Podle Slaughter pak mezinárodní nevládní organizace fungují jako „hnací motor participační revoluce“.¹² Autorka toto označení vysvětluje jako účast na tvorbě a vývoji mezinárodního práva tím, že státům poskytují informace, politickou podporu nebo technickou pomoc. Ačkoliv tedy vycházejí z občanské společnosti a mají soukromý mandát, umožňují silnější spolupráci mezi státy a tím jim dopomáhají k dosahování dlouhodobých cílů. V této funkci pak nachází paralelu mezi mezinárodními nevládními i mezivládními organizacemi.¹³ Je však namístě dodat, že Slaughter je jednou z autorek, která vůči mezinárodním nevládním organizacím zaujímá velmi vstřícný a postoj a lobuje za posílení jejich postavení, což je jen jednou z perspektiv, které v současné mezinárodní právní nauce v existují.

¹¹ BEN-ARI, Rephael Harel. *The Normative Position of International Non-Governmental Organizations under International Law: An Analytical Framework*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012. 47-53 s.

¹² SLAUGHTER, Anne-Marie, *International Law and International Relations*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Vol. 285 (2000) [online]. Dostupné z: https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*-ej.9789041116062.009_249 [cit. 25. 3. 2019].

¹³ Ibid.

1. ZÁKLADNÍ ZNAKY MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

1.1. ORGANIZACE NEVLÁDNÍ A NEZISKOVÉ

Základním definičním znakem mezinárodních nevládních organizací, v angličtině ustáleně nazývaných *non-governmental organisations* známou zkratkou *NGOs*, je absence činnosti států při jejich vzniku a vlivu států na jejich rozhodování. Bývají zřízeny k obecně prospěšné činnosti nebo jiné činnosti neziskové povahy a jejich základ tvoří aktivní občanská společnost. V českém kontextu pak bývá užíván spíše termín *nestátní nezisková organizace* nebo jen *nezisková organizace*, což označuje právě jednu z nejdůležitějších charakteristik těchto organizací, totiž, že jejich cílem není dosahování a maximalizace zisku. Pojem je ovšem tak obecný, že záleží na té dané zemi, která uskupení do nich zahrne.¹⁴

1.2. ÚČEL

Mezinárodní nevládní organizace se pak různí ve svých cílech, kterých chtějí dosahovat a v závislosti na tom i v účelech, pro které byly založeny a které se promítají do jejich každodenní činnosti. V typologii nevládních organizací se lze inspirovat Státní politikou vůči nestátním neziskovým organizacím, která uvádí, že existují nestátní neziskové organizace servisní, advokační, zájmové a filantropické.¹⁵ Z těchto 4 druhů se pak pojetí mezinárodních nevládních organizací, na které se zaměřuje tato práce, nejvíce blíží typ organizací advokačních, případně servisních. Advokační organizace jsou takové, které „*bojují za práva vymezených skupin či vybraných veřejných zájmů a jejich činnost spočívá v prosazování změn*

¹⁴ V kontextu užívání pojmu v České republice není mezi pojmy nevládní organizace a nestátní nezisková organizace žádný markantní rozdíl. Pojmu však v českém právním řádu neodpovídá žádná jedna konkrétní právní forma organizace. Pro účely Státní politiky vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015–2020 jsou ovšem za nestátní neziskové organizace považovány veškeré spolky a pobočné spolky, nadace a nadační fondy, účelová zařízení církví, obecně prospěšné společnosti, ústavy a školské právnické osoby. Srovnej s odkazem v následující poznámce.

¹⁵ Státní politika vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015–2020 schválená Vládou ČR 27. července 2015 [online]. Dostupná z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf [cit. 28. 3. 2019].

*nebo naopak bránění změnám vůči veřejným nebo soukromým institucím.*¹⁶ Pomocí kampaní a tlaku na instituce se snaží dosahovat ochrany lidských práv, životního prostředí, zvířat či bojovat proti korupci. Typickými příklady mezinárodních nevládních organizací advokačního typu jsou Amnesty International, Human Rights Watch, Greenpeace či Transparency International. Mezi druh servisních organizací se pak řadí organizace fungující v rámci rozvojové spolupráce či humanitární pomoci jako Oxfam International, Mezinárodní výbor červeného kříže či Lékaři bez hranic.

2. POJEM MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH

2.1. CHARTA OSN

Pojem mezinárodní nevládní organizace byl poprvé oficiálně obsažen v článku 71 Charty OSN z roku 1945, který zní následovně: „*Hospodářská a sociální rada může učinit vhodná opatření pro poradní styk s [mezinárodními] nevládními organizacemi, které se zabývají věcmi patřícími do její působnosti.*“¹⁷ Toto ustanovení nám sice definici mezinárodních nevládních organizací nepodává, jde však o první náznak jejich významu v kontextu mezinárodního společenství. Článek 71 je také jediným článkem Charty OSN, který se k mezinárodním nevládním organizacím vztahuje. Na jeho základě Hospodářská a sociální rada OSN (dále „ECOSOC“) v roce 1949 na své první schůzi schválila vznik Výboru pro opatření o poradním styku s nevládními organizacemi, který pod jménem Výbor pro nevládní organizace funguje dodnes a zabývá se organizační agendou týkající se udělování nevládním organizacím poradní status při ECOSOC. K 1. září 2018 mělo tento status 5161 mezinárodních a vnitrostátních nevládních organizací¹⁸. V udělování poradního statusu tak můžeme spatřovat

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Znění oficiálního překladu Charty OSN a Statutu Mezinárodního soudního dvora do češtiny [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> [cit. 18. 3. 2019].

¹⁸ Seznam nevládních organizací mající poradní status při ECOSOC k 1. září 2018 [online]. Dostupný z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/352/55/pdf/N1835255.pdf> [cit. 18. 3. 2019].

vzrůstající trend, jelikož jen za období let 2015-2018 byl statut udělen přes 1000 nových organizací.¹⁹

2.2. REZOLUCE HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ RADY OSN

Na článek 71 Charty OSN navazovala rezoluce ECOSOC o poradních vztazích s nevládními organizacemi z roku 1968.²⁰ Je zajímavé poukázat na fakt, že dle této rezoluce byly za organizace mající poradní status považovány všechny mezinárodní organizace, které nebyly založeny mezivládní dohodou, tedy jen nevládní organizace mezinárodní povahy. Nejaktuálnější rezoluce týkající se vztahu ECOSOC s nevládními organizacemi z roku 1996²¹ totiž obsahovala významnou změnu, a to vypuštění požadavku, že poradní status mohou získat jen ty nevládní organizace, které jsou mezinárodní. Od roku 1996 je tedy poradní status udělován i nevládním organizacím čistě vnitrostátní povahy.

2.3. EVROPSKÁ ÚMLUVA O UZNÁNÍ PRÁVNÍ SUBJEKTIVITY MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Jediným mezinárodním, ač regionálním právním instrumentem, který nám určité vymezení pojmu mezinárodní nevládní organizace podává, pak dodnes zůstává Evropská úmluva o uznání právní subjektivity mezinárodních nevládních organizací č. 124 z roku 1986 uzavřená pod hlavičkou Rady Evropy. Úmluva je účinná od roku 1991, kdy ji ratifikovaly 3 státy, což byl minimální potřebný počet pro vstup v účinnost, a je jí upraven postup uznání právní osobnosti mezinárodní nevládní organizace, která má sídlo v jedné ze Smluvních stran. Úmluva pak v článku 1 stanoví, že právní subjektivitu přiznává takové nevládní organizaci, která má *„neziskový účel mezinárodního významu; byla založena právním nástrojem podřízeným právu smluvního státu; vykonává činnost s účinky v alespoň ve dvou státech; má sídlo na území smluvního státu a vykonává ústřední management a kontrolu z území toho nebo*

¹⁹ Seznam nevládních organizací mající poradní status při ECOSOC k 1. září 2015 [online]. Dostupný z: <http://undocs.org/E/2015/INF/5> [cit. 18. 3. 2019].

²⁰ Rezoluce ECOSOC 1296 (XLIV) přijatá 23. května 1968 na 1520. plenárním zasedání.

²¹ Rezoluce ECOSOC 1996/31 přijatá 25. července 1996 na 49. plenárním zasedání.

jiného smluvního státu“. (přeloženo autorem)²² Tento článek také reflektuje základní pojmovou náležitost mezinárodních nevládních organizací, která je odlišuje od nevládních organizací obecně, a to, že působí alespoň ve dvou státech. Jejich postavení a význam v porovnání s nevládními organizacemi, které působí pouze vnitrostátně, je však v některých případech odlišný. Více pozornosti proto bude tomuto tématu věnováno v samostatné části práce.

3. MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE A NADNÁRODNÍ KORPORACE

Do pojmu mezinárodní nevládní organizace jsou kvůli své povaze nestátního subjektu sporadicky zahrnovány také nadnárodní korporace, ačkoliv převládá názor, že ziskem hnané korporace nevládními organizacemi v pravém slova smyslu nejsou²³. Hlavní rozdíl je ale patrný. Zatímco hlavním cílem nadnárodních i jiných korporací je tvorba a maximalizace zisku, mezinárodní nevládní organizace v úzkém slova smyslu mají za cíl účely neziskové povahy, jako je ochrana lidských práv, životního prostředí, humanitární pomoc či sdružování subjektů stejných zájmů.

Mezinárodní nevládní organizace samy nic nevytvářejí, jejich cílem je ochrana již existujících hodnot. Naopak korporace produkují věci a služby, které do určité míry vždy zasahují do lidských životů. Nadnárodní korporace jsou proto za poslední desetiletí z hlediska ochrany lidských práv předmětem vyšší pozornosti, a to z velké části kvůli jejich ekonomické

²² Evropská úmluva o uznání právní subjektivity mezinárodních nevládních organizací (přijata 24. 4. 1986, v platnosti od 1. 1. 1991), ETS č. 124. Úmluvu ratifikovalo k 1. lednu 2019 12 členských států Rady Evropy – Belgie, Francie, Kypr, Lichtenštejnsko, Nizozemsko, Severní Makedonie, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovinsko, Švýcarsko a Spojené království. Původní znění: „*This Convention shall apply to associations, foundations and other private institutions which satisfy the following conditions: have a non-profit-making aim of international utility; have been established by an instrument governed by the internal law of a Party; carry on their activities with effect in at least two States; and have their statutory office in the territory of a Party and the central management and control in the territory of that Party or of another Party.*“

²³ Srovnej např.: CHARNOVITZ, Steve. Nongovernmental Organizations and International Law. *American Journal of International Law*, 2006, 100 (24) 348-372. 350 s.

síle, kdy některé společnosti svými zisky přesahují hrubé domácí produkty celých států.²⁴ Jako následek tohoto gigantického vlivu, který společnosti v dnešním světě získávají, se začalo ve druhé polovině 20. století debatovat o jejich odpovědnosti za porušování lidských práv. Několik dekad snah o úpravu chování společností v oblasti lidských práv pak v roce 2011 vyústilo v přijetí Obecných zásad OSN pro obchod a lidská práva²⁵, které implementují dříve přijatý rámcový přístup *Protect, Respect, Remedy*.²⁶ Zásady zatím mají pouze doporučující charakter, v červnu 2014 však Rada OSN pro lidská práva přijala rezoluci zakládající mezivládní skupinu pro vypracování právně závazného nástroje²⁷ a v červenci 2018 byl představen první návrh jeho textu.²⁸

Vymezení mezinárodních nevládních organizací vůči nadnárodním korporacím je důležité pro chápání tohoto pojmu dále užívaného v této práci. Práce je navíc zaměřená na kontext ochrany lidských práv, a tak se toto vymezení a stručný exkurz do lidskoprávní odpovědnosti nadnárodních korporací jevil jako vhodný.

4. MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE JAKO SUBJEKT MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

²⁴ BELINCHÓN, Fernando a MOYNIHAN, Ruqayyah. 25 giant companies that are bigger than entire countries. *Business Insider* [online]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/25-giant-companies-that-earn-more-than-entire-countries-2018-7> [cit. 27. 3. 2019].

²⁵ Guiding Principles on Business and Human Rights byly podpořeny rezolucí Rady OSN pro lidská práva 17/4 z 16. 6. 2011.

²⁶ Rámcový přístup *Protect, Respect, Remedy* se skládá ze 3 pilířů ochrany lidských práv v kontextu obchodu: 1. je povinnost států chránit obyvatele před negativními zásahy do lidských práv třetími stranami včetně obchodních společností; 2. je zodpovědnost obchodních společností respektovat lidská práva a 3. pilířem je větší přístup obětí porušení lidských práv k prostředkům soudní i mimosoudní ochrany. Rámcový přístup byl přijat Radou OSN pro lidská práva v roce 2008 na návrh Zvláštního představitele Generálního tajemníka OSN pro byznys a lidská práva Johna Ruggieho, který měl na starosti vypracování také později přijatých Obecných zásad OSN pro byznys a lidská práva. Srovnej zprávu Radě OSN pro lidská práva A/HRC/8/5 ze 7. dubna 2008.

²⁷ Rezoluce Rady OSN pro lidská práva z 25. června 2014, UN docs A/HRC/26/L.22/Rev.1.

²⁸ Text návrhu závazné úmluvy pro byznys a lidská práva [online]. Dostupný z: <https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/documents/DraftLBI.pdf> [cit. 31.3.2019]

Slovy Crawforda je subjektem mezinárodního práva „*útvár, který má práva a povinnosti mezinárodní povahy a je vybaven schopností chránit svá práva uplatňováním nároků u mezinárodních soudních a kvazisoudních institucí a odpovědností za porušování svých povinností tím, že proti němu takový nárok může směřovat.*“ (přeloženo autorem)²⁹ Subjekty mezinárodního práva jsou pak dle klasické nauky děleny na státy a kategorii ostatních, tzv. nestátních aktérů. Pojem subjektivita je ovšem v současné teorii mezinárodního práva nejednoznačným konceptem. V praxi bývá subjektivita přiznávána v plném či omezeném rozsahu jednotlivým uskupením či osobám. Neexistují žádné předem stanovené požadavky, které musí entita splňovat, aby byla subjektem mezinárodního práva.³⁰ Jak totiž uvádí Čepelka a Šturma: „*Ve skutečnosti neexistuje objektivně či přirozeně daný subjekt mezinárodního práva, ani pojem subjektivita.*“³¹ K podobnému závěru došel také Mezinárodní soudní dvůr v posudku *Náhrady škod utrpěných ve službách OSN* z roku 1949, kdy uvedl, že subjekty práva se v jednotlivých právních systémech liší a jejich povaha či rozsah jejich práv závisí na potřebách společnosti.³²

Mezinárodní nevládní organizace pak mají v mezinárodním právu specifické postavení. Jejich subjektivita v mezinárodním právu je nejasná a s výjimkou Mezinárodního výboru červeného kříže spíše zpochybňována. Mnoho autorů pak k věci přistupuje tvrzením, že nevládní organizace jsou obecně subjektem práva, ne však práva mezinárodního.³³ Jakkoliv je ovšem na tuto debatu nazíráno, význam a vliv nevládních organizací v mezinárodním právu vzrůstá. Mezinárodní nevládní organizace se silně angažovaly ve vzniku Mezinárodního trestního soudu, a to konkrétně Coalition for the International Criminal Court³⁴. Důležitou roli

²⁹ CRAWFORD, James a Ian BROWNLIE. *Brownlie's principles of public international law*. 8. vydání. V Oxfordu, Velká Británie: Oxford University Press, 2012. 115 s. Původní znění: „*A subject of international law is an entity possessing international rights and obligations and having the capacity to maintain its rights by bringing international claims, and to be responsible for its breaches of obligations by being subjected to such claims.*“

³⁰ Tamtéž 1 (Čepelka a Šturma) 34 s.

³¹ Ibid.

³² *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 174. 8 s.

³³ NOWROT, Karsten. Legal consequences of globalization: The status of non-governmental organizations under international law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1998, 6 (2), 579-645. 580 s.; Tamtéž n 7 (Alston) 98 s., Tamtéž n 23 (Charnovitz) 55 s.

³⁴ Coalition for the International Criminal Court je mezinárodní nevládní organizace, která sdružuje přes 2500 organizací po celém světě za účelem posílení efektivity, nezávislosti a spravedlivého procesu před Mezinárodním

pak sehrály mj. také v přijetí klimatické úmluvy z Rio de Janeira v roce 1992, Ottawské úmluvy o zákazu nášlapných min z roku 1997³⁵ či Smlouvy o obchodu se zbraněmi z roku 2012³⁶.

Nabízí se otázka, zda vůbec o mezinárodních nevládních organizacích jako subjektech mezinárodního práva uvažovat, respektive, zda by jim tento statut vůbec mohl být v něčem ku prospěchu. Jak je totiž vidno, mezinárodní nevládní organizace jsou schopny vyvíjet tlak a využívat svůj vliv i bez takového výslovně uznaného statusu. Přístup na mezinárodní fóra k silnější obhajobě jejich zájmů se pro ně však zdá být jasnou výhodou. Rozvoj současné plovoucí pozice mezinárodních nevládních organizací směrem k pevnějšímu právnímu ukotvení v mezinárodním právu tedy nelze s jistotou předvídat.

4.1. MEZINÁRODNÍ VÝBOR ČERVENÉHO KŘÍŽE

Jak bylo výše uvedeno, Mezinárodní výbor červeného kříže je jedinou mezinárodní nevládní organizací, u níž panuje obecná shoda, že má právní osobnost v mezinárodním právu³⁷ a je tedy jeho subjektem.³⁸ Jeho subjektivita byla totiž uznána za účelem dodržování mezinárodního práva v souvislosti s mandátem kontrolních pravomocí, který mu byl udělen na základě Ženevských úmluv z roku 1949.³⁹ Ačkoliv organizace požívá výsad a imunit, které jsou jinak vyhrazeny pouze státům a mezinárodním mezivládním organizacím, nebyla založena žádným právním nástrojem mezinárodního práva, ani nepodléhá kontrole států. Byl založen jako soukromá organizace a také jeho správa náleží shromáždění složenému z 15 švýcarských

trestním soudem. Vznikla roku 1995 a od počátku se zasazovala o vznik stálého soudu, který by vyšetřoval a postihoval válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a zločin genocidy. Na její popud se roku 1998 konala diplomatická konference v Římě, kde byl 17. července 120 zeměmi přijat Římský statut, úmluva, na jejím základě Mezinárodní trestní soud později vznikl.

³⁵ Tamtéž n 7 (Alston) 94 s.

³⁶ Tamtéž n 9 (Noortman) 214 s.

³⁷ Tamtéž n 10 (Charnovitz) 188 s.

³⁸ Tamtéž n 29 (Crawford a Brownlie) 21 s. Podle výkladu autora koncept subjektivity v mezinárodním právu a mezinárodní právní osobnosti splývají. Oba koncepty obnáší schopnost nést práva a povinnosti v mezinárodním právu veřejném.

³⁹ DEBUF, Els. Tools to do the job: The ICRC's legal status, privileges and immunities. *International Review of the Red Cross*. 2016, **897/898**(97), 319-344. 323-324 s.

občanů. De facto je tedy mezinárodní nevládní organizací s prvky mezinárodní mezivládní organizace, což znamená, že jde o subjekt mezinárodního práva *sui generis*.

5. POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ V SYSTÉMU OCHRANY LIDSKÝCH PRÁV

Mezinárodní nevládní organizace jsou zvláště významným hráčem na poli ochrany lidských práv. Pomocí vytváření tlaku na vlády a samosprávy, šíření osvěty či organizování kampaní a protestů pomáhají aktivizovat společnost, jejíž povědomí o ochraně lidských práv vzrůstá a případně se začne také aktivně podílet na jejich ochraně. Jejich význam v průběhu desetiletí vzrůstá zejména v důsledku globalizace, kdy se vzdálenosti, rozdíly a hranice mezi státy a lidmi stírají. Kvůli rozrůstající se agendě mezinárodního významu dokonce některé nevládní organizace působící původně pouze v rámci jednoho státu musely projít přeměnou v organizace mezinárodního měřítka, aby byly schopny vyvíjet tlak jak na instituce vnitrostátní, tak i mezinárodní.⁴⁰ Mezinárodní nevládní organizace se také přímo podílely na navrhování textu a projednávání jedných z nejzásadnějších lidskoprávních úmluv dneška.⁴¹ Kupříkladu Amnesty International stála u vzniku Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání⁴² či Úmluvy o právech dítěte.⁴³

Některé mezinárodní nevládní organizace působí také jako sběratelé informací v místech, kde k porušování lidských práv dochází. Díky svým neformalizovaným strukturám jsou schopny proniknout do oblastí se špatnou lidskoprávní situací a konfliktů hlouběji a snadněji než představitelé státní moci. Zprávy mezinárodních i vnitrostátních nevládních organizací pak bývají používány jako důkaz u soudů, jak tomu bylo např. v případě několika řízení před

⁴⁰ Tamtéž n 33 (Nowrot) 587 s.

⁴¹ MARTENS, Kerstin. Mission Impossible? Defining Non-Governmental Organisations: NGOs and International Governance. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations*. 2002, **13**(3), 271-285. 272 s.; Tamtéž n 33 (NOWROT) 584 s.

⁴² COOK, Helena. Amnesty International at the United Nations. WILLETS, Peter. *The Conscience of the World: The Influence of Non-Governmental Organisations in the UN System*. Londýn: Hurst, 1996. 181-213 s.

⁴³ CANTWELL, Nigel. How NGOs contributed to drafting the Convention on the Rights of the Child. Přednáška v rámci *Symposium on The Contribution of NGOs to the Formulation and Promotion of International Human Rights Law* (4. 5. 1990), Palais des Nations, Geneva.

Mezinárodním trestním soudem („MTS“).⁴⁴ U Evropského soudu pro lidská práva a Meziamerického soudu pro lidská práva se pak mezinárodní nevládní organizace angažují v roli *amicus curiae*, tzv. „přítele soudu“. V řízeních před oběma soudy mohou také zastupovat oběti porušení lidských práv. Na jednotlivé role mezinárodních nevládních organizací před dvěma uvedenými lidskoprávními soudy bude podrobněji soustředěna následující část práce.

⁴⁴ Srovnej případy *The Prosecutor v. Germain Katanga*, ICC-01/04-01/07-2635, Decision on the Prosecutor's Bar Table Motions (17. 12. 2010), para 30.; *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, ICC-01/05-01/08-2299–Red, Decision on the admission into evidence of items deferred in the Chamber's "Decision on the Prosecution's Application for Admission of Materials into Evidence Pursuant to Article 64(9) of the Rome Statute" ICC-01/05-01/08-2299 (27. 6. 2013), para 21.

ČÁST DRUHÁ: ROLE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘED MEZINÁRODNÍMI SOUDY

Rossi uvádí, že „*když nevládní organizace zasahují do řízení před soudem, tribunálem nebo kvazi-soudním orgánem, je to z pozice oběti, zastoupení oběti, poskytovatele spolehlivých informací o jednotlivé situaci, nebo jako amici curiae.*“ (přeloženo autorem)⁴⁵ Tyto tři hlavní role – oběť, zastoupení oběti a intervence z pozice třetí strany – budou podrobněji prozkoumány v této kapitole s důrazem na Evropský soud pro lidská práva a Meziamerický soud pro lidská práva, na které je tato práce zaměřena. Pro účely kapitoly týkající se institutu *amicus curiae* se poté nerozlišuje mezi případy, kdy písemné stanovisko podává organizace z vlastní iniciativy, nebo na základě povolání soudem, jelikož obojí má stejný následek, tedy podání informací soudu z pozice třetí nezaujaté strany.

1. AMICUS CURIAE

Pojem *amicus curiae* je doslovně překládán jako „přítel soudu“. Subjekty v podobném postavení jsou známé již z římského práva a původně šlo o „*přihlížejícího, který bez jakéhokoliv přímého zájmu na výsledku řízení zasahoval z vlastní iniciativy do řízení, aby podal soudu návrhy ohledně svých znalostí skutku či práva.*“ (přeloženo autorem)⁴⁶ Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů pak v poměrně nedávném řízení o sporu mezi několika argentinskými společnostmi a státem Argentina rozhodovalo o žádosti několika argentinských nevládních organizací, aby mohly jako *amici curiae* formulovat své stanovisko k věci sporu, přičemž tento institut vymezil v kontextu mezinárodních soudních řízení jako institut „*uznávaný v určitých právních systémech a poslední dobou také v mnoha mezinárodních*

⁴⁵ ROSSI, Ingrid. *Legal Status of Non-Governmental Organizations in International Law*. Portland, OR: Intersentia, 2010. 323 s. Původní znění: „*When NGOs intervene before a court or tribunal or before a quasi-judicial body, they normally do so either as victims, on behalf of or as representatives of victims, as providers of reliable knowledge on a particular situation, or as amici curiae.*“

⁴⁶ ANGELL, Ernest. The Amicus Curiae American Development of English Institutions. *International and Comparative Law Quarterly*. 1967, 16(4), 1017-1044. 1017 s. Původní znění: „*The amicus appears to have been originally a bystander who, without any direct interest in the litigation, intervened on his own initiative to make a suggestion to the court on matters of fact and law within his own knowledge.*“

řízení. V takových případech strana, která není stranou sporu, jako tzv. přítel soudu nabízí soudu či tribunálu své zvláštní perspektivy, argumenty nebo odborné stanovisko k předmětu sporu, většinou ve formě krátké zprávy nebo podání.“ (přeloženo autorem)⁴⁷ Institut je v nové době známý především z angloamerických právních systémů, od 90. let 20. století se však výrazněji používá právě také v řízeních před mezinárodními soudy.⁴⁸

Využitím tohoto institutu může soud získat informace způsobem rychlým, nenákladným a poměrně neformálním, jelikož amicus curiae se nestává účastníkem řízení, ani se ho nijak nedotýkají žádné procesní úkony včetně rozhodnutí, tedy mu nevznikají žádná práva ani povinnosti. Amicus curiae může disponovat expertízou v oblasti, ve které nemá soudní aparát dostatečné kapacity, aby zjistil potřebné informace sám. Může také přednést informace, ke kterým by se soud jinak nedostal. Co pak amici curiae mohou a také dělají je, že upozorňují na problémy případu či potenciál řešené věci, aby soud využil příležitosti adresovat či se vyjádřit k věci s řízením související.⁴⁹

Subjekty podávající zprávy z pozice přítele soudu také nejsou vázány předmětem řízení a nejsou tedy omezeny v tématickém rozsahu své zprávy, ačkoliv se samozřejmě zásadně vyjadřují k věci. Amicus curiae také nepotřebuje právní zájem na tom, aby konkrétní strana strana vyhrála či prohrála, soudy zprávy amici curiae připouštějí často pouze na základě toho, že mají obecný zájem na ochraně určitých hodnot, veřejného zájmu, či chtějí dát hlas lidem, kteří nejsou v řízení zastoupení.⁵⁰ Prokázání právního zájmu na výsledku řízení je poté odlišuje od jiných třetích stran zasahujících do řízení, jelikož ty jej na rozdíl od amici curiae prokázat

⁴⁷ *Order in Response to a Petition for Transparency and Participation as Amicus Curiae in the Proceedings between Aguas Argentinas, S.A., Suez, Sociedad General de Aguas de Barcelona, S.A. and Vivendi Universal, S.A. (Claimants) and the Argentine Republic (Respondent)*, ICSID Case No. ARB/03/19 (19. 5. 2005), para 8. Původní znění: „...friend of the court [has been] recognized in certain legal systems and more recently in a number of international proceedings. In such cases, a nonparty to the dispute, as “a friend,” offers to provide the court or tribunal its special perspectives, arguments, or expertise on the dispute, usually in the form of a written amicus curiae brief or submission.“

⁴⁸ BARTHOLOMEUSZ, Lance. The Amicus Curiae before International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2005, 5(2), 209-286. 211 s.

⁴⁹ RAZZAQUE, Jona. Changing Role of Friends of the Court in the International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2001, 1(3), 169-200. 170 s.

⁵⁰ SHELTON, Dinah. The Participation of Nongovernmental Organisations in International Judicial Proceedings. *American Journal of International Law*. 1994, 88(4), 611-642. 612-613 s.

musí.⁵¹ Podle Frigessi di Rattalmy má pak podávání amicus curiae stanovisek nevládními organizacemi pět hlavních cílů:

- „Posílit pozici jednotlivých stěžovatelů vyjádřením vnější a objektivní podpory vzneseným argumentům
- Předkládat obecné zájmy, které nejsou představovány jednotlivým stěžovatelem
- Co nejvíce přispět k rozvoji mezinárodního práva
- Zdůraznit roli fundraisingu
- Zvýšit pozornost obecné veřejnosti“ (přeloženo autorem)⁵²

Se statusem amicus curiae se však pojí také nedostatky. Nevládním organizacím v této pozici nejsou doručovány dokumenty související s řízením, nemají reálnou možnost do řízení zasáhnout, nemohou být bez povolení soudu v řízení slyšeny, předkládat důkazy, ani navrhnout svědky. Často je to ovšem jediná možnost, jak se do řízení před mezinárodním soudem nějakým způsobem zapojit.⁵³

1.1. AMICI CURIAE U MEZINÁRODNÍCH SOUDŮ

Účast mezinárodních nevládních organizací na mezinárodních soudních řízeních je poměrně kontroverzní oblastí práva. Některé kontrolní mechanismy zachovávají otevřenost primárně státům, a naopak vůči nestátním aktérům obecně přístup, který jim účast na řízení neumožňuje.⁵⁴ Na druhou stranu jsou mechanismy, které podávání písemných stanovisek subjekty včetně mezinárodních nevládních organizací připouštějí a vysloveně je upravují ve

⁵¹ Tamtéž n 49 (Razzaque)

⁵² FRIGESSI DI RATTALMA, Marco. NGOs before the European Court of Human Rights: Beyond *Amicus Curiae* Participation?. *Civil Society, International Courts, and Compliance Bodies*. The Hague: T.M.C Asser Pr., 2005, s. 57-66. 58 s. Původní znění: „*Amicus curiae* intervention by NGOs seeks five main objectives: to reinforce the position of individual applicants by giving external and objective support to the arguments invoked; to put forward common interests that are not represented by the individual applicant; to contribute to the development of international law as far as possible; to promote fund-raising; to raise the attention of public opinion.“

⁵³ Tamtéž n 50 (Shelton)

⁵⁴ Např. Mezinárodní soudní dvůr, mechanismy Světové obchodní organizace či Mezinárodní tribunál pro mořské právo.

svých pravidlech.⁵⁵ Zajímavý je pak fakt, že soudy druhé kategorie jsou takové, které rozhodují o právech jednotlivce či o jejich trestní odpovědnosti, kdežto soudy neumožňující *amici curiae* se zabývají zejména spory mezi státy. Z toho je patrné, že zásahy nevládních skupin jsou vítané hlavně v řízeních, kdy nejde primárně o zájmy států, ale blaho a zájem týkající se individuálních osob. Tento přístup se zdá rozumným, jelikož státy jako útvary veřejné a složité mají přístup k mnoha zdrojům informací a disponují dostatečnými prostředky k obraně svých zájmů. V řízeních týkajících se jednotlivců je zásah nevládních skupin naopak žádoucí v tom smyslu, aby byl soudům i jednotlivcům umožněn co nejširší přístup k informacím k řádné ochraně jejich individuálních zájmů, popřípadě veřejného zájmu na potrestání. Úprava možností intervence třetích stran je však u každého soudu přizpůsobena jeho jednotlivým potřebám a vychází z historie toho kterého soudu.⁵⁶

1.2. MEZINÁRODNÍ SOUDNÍ DVŮR

Mezinárodní soudní dvůr (dále jen „MSD“) je hlavním soudním orgánem OSN, který řeší spory mezi státy a poskytuje poradní stanoviska ve věcech mezinárodního práva. Ohledně intervence do soudního řízení, jehož stranami mohou být pouze státy statut MSD v článku 62 odst. 1 stanoví, že: „*Kdyby některý stát měl za to, že by nějaký jeho zájem právní povahy mohl býti dotčen rozhodnutím ve sporu, o nějž běží, může požádati Dvůr o svolení k intervenci.*“⁵⁷ Z tohoto ustanovení je patrné, že ve sporném řízení může MSD svolit pouze k intervenci státu.

V řízení o vydání poradního posudku lze ovšem dle dikce článku 66 odst. 2 Statutu MSD přijmout také stanoviska mezinárodních organizací⁵⁸. V minulosti se tak vyskytnul případ, ve kterém byla přijata také intervence mezinárodní nevládní organizace. Šlo o řízení při vydávání poradního posudku ve věci *International Status of South-West Africa*⁵⁹, kdy mezinárodní

⁵⁵ Takovými soudy jsou bývalé mezinárodní trestní tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu, zvláštní soud pro Sierra Leone, Mezinárodní trestní soud, Evropský soud pro lidská práva či Meziamerický soud pro lidská práva.

⁵⁶ MACKENZIE, Ruth. *The Amicus Curiae in International Courts: Towards Common Procedural Approaches?. Civil society, International Courts, and Compliance Bodies*. The Hague: T.M.C Asser Pr., 2005, 295-311. 296-297 s.

⁵⁷ Tamtéž n 17 (překlad Statutu) článek 62 odst. 1.

⁵⁸ Ibid. Článek 66, odst. 2.

⁵⁹ *International status of South-West Africa, Advisory Opinion*: I.C. J. Reports 1950, p. 128 (11. 7. 1950).

nevládní organizace International League of the Rights of Man zažádala o podání písemného stanoviska a soud této žádosti vyhověl. Roku 1970 v řízení o vydání poradního stanoviska ve věci *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*⁶⁰ požádala organizace o podání písemného stanoviska znovu, tentokrát jí ale MSD nevyhověl s argumentem, že není mezinárodní organizací ve smyslu Statutu MSD.⁶¹ Rozdíl v přístupu MSD v obou případech lze přitom přisuzovat jinému výkladu pojmu mezinárodní organizace v článku 66 odst. 2 Statutu MSD ve dvou dotyčných obdobích.⁶²

MSD dodnes jiné písemné stanovisko mezinárodní nevládní organizace nepřipustil a lze tedy konstatovat, že dnes mezinárodní nevládní organizace podávat písemné zprávy u MSD z pozice amici curiae nemohou.

1.3. MEZINÁRODNÍ TRESTNÍ SOUD

Stálý soud s jurisdikcí v oblasti genocidy, válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a zločinu agrese začal fungovat 1. ledna 2002 poté, co vstoupil v platnost Římský statut, mezinárodní smlouva, na jejímž základě měl soud vzniknout. Procesní řád a pravidla důkazního řízení MTS (dále „RPE“)⁶³ pak v pravidle 103 výslovně upravují institut amicus curiae, kterým může být stát, organizace nebo jiná osoba, a to z vlastní iniciativy se souhlasem soudu, nebo na popud samotného soudu.⁶⁴ Stejně pravidlo existovalo také v procesních řádech

⁶⁰ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1971, p. 16 (21. 6. 1971).

⁶¹ SANTIVASA, Saratoon. The NGO's Participation in the Proceedings of the International Court of Justice. *Journal of East Asia and International Law*. 2012, 5(2), 377-406. 393 s.

⁶² Tamtéž n 48 (Bartholomeusz) 226 s.

⁶³ International Criminal Court: Rules of Procedure and Evidence [online]. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf> [cit. 3. 4. 2019]

⁶⁴ Ibid. Pravidlo 103 odst. 1: „At any stage of the proceedings, a Chamber may, if it considers it desirable for the proper determination of the case, invite or grant leave to a State, organization or person to submit, in writing or orally, any observation on any issue that the Chamber deems appropriate.“

a pravidlech důkazního řízení již zaniklých mezinárodních trestních tribunálů pro Rwandu (ICTR) a bývalou Jugoslávii (ICTY) a Zvláštního soudu pro Sierra Leone (SCSL).⁶⁵

Status *amicus curiae* byl MTS udělen již několikrát také mezinárodním nevládním organizacím. Např. v roce 2008 byla možnost sepsání krátké zprávy týkající se případu povolena organizaci International Criminal Bar v případě *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*.⁶⁶ V tomto rozhodnutí senát také zdůraznil podmínku umožnění podání zprávy podle článku 103 RPE, a to, že soud musí dospět k závěru, že by mu zpráva při rozhodování případu mohla být nápomocná. Postavení *amicus curiae* bylo uděleno také Amnesty International v případě *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*.⁶⁷ Ve svém poradním stanovisku se poté organizace vyjadřovala ke konceptu odpovědnosti velitelů a jiných nadřízených podle článku 28 Římského statutu, přičemž odkazovala na odbornou literaturu, konzultace s odborníky na dané téma, judikaturu zvláštních trestních tribunálů a v neposlední řadě na přípravné dokumenty z projednávání klíčových mezinárodních úmluv.⁶⁸

1.4. EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Ochrana lidských práv funguje lépe na úrovni regionální než univerzální. Dá se to vysvětlit tím, že se v regionálních systémech ochrany lidských práv sdružují státy, které sdílí společnou historii a společenské hodnoty a jsou tak schopny lépe se dohodnout na vymezení jednotlivých práv, která by měla být chráněna. Univerzální systémy ochrany lidských práv a úmluvy zabývající se jednotlivými tématy jsou do jisté míry funkční, spíše však stanovují mezinárodně uznávaný rámec ochrany jednotlivých práv, kterými se poté inspirují regionální systémy či je implementují samotné státy ve formulaci textů svých národních zákonů.

⁶⁵ ICTR Rules of Procedure and Evidence, pravidlo 74; ICTY Rules of Procedure and Evidence, pravidlo 74; SCSL Rules of Procedure and Evidence, pravidlo 74.

⁶⁶ Decision on "Motion for Leave to File Proposed Amicus Curiae Submission of the International Criminal Bar Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence", ICC-01/04-01/06 OA 11 (22. 4. 2008).

⁶⁷ Decision on Application for Leave to Submit Amicus Curiae Observations Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence, ICC-01/05-01/08 (9. 4. 2009).

⁶⁸ Amnesty International, Amicus Curiae Observations on Superior Responsibility Submitted Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence, ICC-01/05-01/08 (20. 4. 2009).

Zdaleka nejefektivnějším a nejrozvinutějším regionálním systémem ochrany lidských práv je právě ten evropský, který se rozvinul v rámci Rady Evropy na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950⁶⁹ (dále jen „EÚLP“). Na základě článku 19 EÚLP byl poté v roce 1959 založen Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“), který ovšem zpočátku nerozhodoval o přípustnosti jednotlivých podání. To bylo úkolem Evropské komise pro lidská práva (dále jen „EKLP“), která jednotlivé stížnosti o porušení lidských práv přijímala a poté případně předávala k soudnímu řízení u ESLP. Roztříštěný mechanismus podávání stížností se však s postupem času ukázal být neefektivním z hlediska byrokracie a délky řízení, a proto v roce 1994 došlo k reformě celého systému Protokolem č. 11, který vstoupil v platnost 1. listopadu 1998⁷⁰. Na základě tohoto protokolu byla EKLP zrušena a ESLP se tak stal jediným kontrolním orgánem EÚLP, který měl napříště jako jediný rozhodovat o stížnostech týkajících se porušení jednotlivých práv EÚLP chráněných. ESLP je jedním ze svou soudů, kterým je v této práci věnována pozornost podrobněji.

1.4.1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ AMICI CURIAE V SYSTÉMU ESLP

Právním základem institutu amicus curiae v systému ESLP je článek 36 odst. 2 EÚLP týkající se intervence třetí strany, který stanoví, že: „*Předseda Soudu může v zájmu řádného výkonu spravedlnosti vyzvat každou Vysokou smluvní stranu, která není stranou v řízení, nebo každou dotčenou osobu, která není stěžovatelem, aby předložily písemná vyjádření nebo se účastnily slyšení.*“⁷¹ Toto oprávnění předsedy Soudu stojí v kontrastu k předchozímu odstavci stejného článku, který zakotvuje právo Vysoké smluvní strany, jejímž státním příslušníkem je stěžovatel, kdykoliv se písemně vyjádřit a účastnit se slyšení. Stejným právem podle následujícího odstavce pak disponuje také komisař Rady Evropy pro lidská práva.

⁶⁹ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (přijata 4. 11. 1950, v platnosti od 3. 9. 1953), ETS No. 5. Úmluvu při jejím přijetí podepsalo 12 států a v platnost vstoupila v roce 1953 po ratifikaci desátou zemí. K 1. 4. 2019 ji ratifikovalo 47 států.

⁷⁰ Protocol 11 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Restructuring the Control Machinery Established Thereby (Přijat 11. 5. 1994, v platnosti od 1. 11. 1998) ETS No. 155.

⁷¹ České znění Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [online].

Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf [cit. 2. 4. 2019]

ESLP v případě *Saadi proti Itálii* institut upravený článkem 36 odst. 2 označil za „právo intervence“⁷². Jde ovšem skutečně o oprávnění předsedy Soudu v pravém slova smyslu, jelikož potenciální amicus curiae nemůže dle dikce článku soudu navrhnout předložení písemného stanoviska z vlastního podnětu.

Podání stanoviska či vyjádření názoru může být vyžádáno také senátem, a to na základě přílohy k pravidlům ESLP.⁷³ V jejím pravidle A 1 (2) je uvedeno, že senát může požádat jakoukoliv osobu nebo instituci o vyjádření názoru či podání písemné zprávy k jakékoliv věci, kterou senát považuje za relevantní k případu.

V poslední řadě si pak může slyšení nebo písemné vyjádření třetí strany nezúčastněné na řízení vyžádat také sám předseda senátu na základě pravidla 44 odst. 3 pravidel ESLP.⁷⁴ Podle tohoto ustanovení lze však postupovat jen v případě, že se jedná o řízení mezi dvěma státy podle článku 33 EÚLP či pokud stížnost ještě nebyla prohlášena za přijatelnou a senát či předseda sekce vyzval žalovaný stát, aby se k ní vyjádřil.⁷⁵

1.4.2. AMICUS CURIAE V PRAXI ESLP

Protokol č. 11 k EÚLP, který právně zakotvoval nové pravidlo intervence třetích stran v článku 36 odst. 2, vstoupil v platnost ke konci roku 1998. Už v roce 1994 ovšem Soud nově vznikající pravidlo adresoval v případě *Brannigan a McBride proti Spojenému království*, kdy podávání stanovisek podle daného článku označil jako *amicus curiae*.⁷⁶

Podle výzkumu Laury Van den Eynde zaměřeném na využívání institutu amicus curiae lidskoprávními nevládními organizacemi před ESLP publikovaném v září 2013 bylo do té doby

⁷² *Saadi proti Itálii*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 28. února 2008, č. s. 37201/06, para 7.

⁷³ ECHR Rules of Court, Annex to the Rules (concerning investigations) [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf [cit. 10. 4. 2019]

⁷⁴ Ibid. Pravidlo 44 (3).

⁷⁵ Ibid, Pravidla 44 (3) a), 51(1) a 54 (2) b).

⁷⁶ *Brannigan a McBride proti Spojenému království*, rozhodnutí pléna ze dne 26. května 1993, č. s. 14553/89 a 14554/89, para 8.; Tamtéž n 50 (Shelton) 637 s.

vydáno 17 000 rozsudků ESLP, z nichž ke 237 přispěly lidskoprávní nevládní organizace svými písemnými stanovisky jako amici curiae.⁷⁷ Autorka také uvádí, že jde o poměrně malé číslo k počtu vydaných rozsudků, zároveň však poukazuje na zajímavý fakt, a to, že poměr zpráv amici curiae je výrazně vyšší u rozsudků Velkého senátu ESLP. V uvedeném případě totiž z 307 vydaných rozsudků Velkého senátu podaly lidskoprávní nevládní organizace své písemné stanovisko k 65 rozsudkům, což je více než pětina všech vydaných.⁷⁸

Zajímavým je pak také fakt, že v největší míře podávají písemná stanoviska nevládní organizace povahy mezinárodní jako International Commission of Jurists, AIRE centre, Amnesty International či Human Rights Watch.⁷⁹ To však není příliš překvapivé. Mezinárodní nevládní organizace, a zvláště ty zavedené, dosti pravděpodobně skutečně těží ze svého postavení. Díky svým organizačním strukturám a kontaktům napříč zeměmi totiž disponují znalostními i lidskými kapacitami nesrovnatelnými s vnitrostátními nevládními organizacemi, které se mnohdy orientují výlučně v záležitostech svého domovského státu a nepříliš zasahují do řízení, které se zeměmi jejich působení nesouvisí.

Mezinárodní nevládní organizace pak častěji podávají stanoviska jako amici curiae v potenciálně významných případech rozhodovaných plénem, jejichž rozhodnutí může založit precedent ve věci, která Soudem nebyla do té doby řešena.⁸⁰ Tento postup odpovídá jednomu z výše uvedených obecných cílů podávání těchto stanovisek – co nejvíce přispět k rozvoji mezinárodního práva. S jistotou se dá totiž říci, že takového cíle lze efektivněji dosáhnout v případech kontroverzních, týkajících se nových výkladů článků, se kterými Soud dříve nebyl konfrontován, či v případech týkajících se témat rozvíjejících se spíše na úrovni společenské a politické než právní. V situacích, kdy je výklad práva a jeho aplikace zastaralá, poté dochází k

⁷⁷ VAN DEN EYNDE, Laura. An Empirical Look at the Amicus Curiae Practice of Human Rights NGOs before the European Court of Human Rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2013, **31**(3), 271-313. 280 s.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid. Srovnej graf na s. 285. Ze 17 uvedených nevládních organizací, které dle výzkumu v největší míře podávaly písemná stanoviska jako amici curiae před ESLP je 14 organizací mezinárodních. Jedinými organizacemi působícími výlučně národně jsou organizace Liberty a Justice z Velké Británie a řecká Greek Helsinki Monitor. Mezinárodní povaha nevládních organizací byla dovozena z webových stránek jednotlivých organizací a z členství v Konferenci mezinárodních nevládních organizací Rady Evropy. Seznam členů dostupný z: <http://coe-ngo.org/#/ingos> [cit. 3.4.2019].

⁸⁰ Tamtéž n 50 (Shelton) 638 s.

nutnosti přehodnocení starých precedentů a přizpůsobení rozhodovací praxe Soudu reáliím dnešní doby. Aktivity mezinárodních nevládních organizací jako amici curiae jsou tak v praxi Soudu významným prvkem, který k většímu souladu práva s aktuálními společenskými potřebami podle mého názoru přispívá.

1.4.3. PŘÍPADOVÉ STUDIE

V následující podkapitole bude podán přehled několika případů rozhodnutých ESLP, v jejichž rozsudcích Soudci ESLP přímo odkazovali na písemná stanoviska mezinárodních nevládních organizací, či poukázali na jejich význam. Tento výběr vychází z komentáře k EÚLP Williama Schabase⁸¹ a byl zvolen z toho důvodu, že zmiňování stanovisek amici curiae ústy Soudu je velmi dobrým předpokladem pro tvrzení, že tato stanoviska mají váhu, Soud je bere v pečlivé uvážení a existence institutu jako takového má tedy pozitivní právní význam.

Všechny případy se týkají zejména mezinárodní nevládní lidskoprávní organizace Amnesty International a řízení proti Velké Británii, na kterou se Amnesty v počátcích své amicus curiae praxe zaměřovala.⁸² Cílem představení vybraných případů pomocí krátkých studií je pak poukázat na fakt, že právě mezinárodní povaha této (ale nejen této) organizace umožňuje zasahovat do řízení týkajících se různých států⁸³ a v konkrétním případě Amnesty díky její široké agendě také do řízení týkajících se porušení práv chráněných celým spektrem článků EÚLP.

S rostoucí mírou odkazování na písemná stanoviska mezinárodních nevládních organizací a vyzdvihování jejich významu v rozsudcích Soudu roste také míra jejich reputace a kredibility. Zvyšuje se tak pravděpodobnost, že jejich písemná stanoviska amici curiae budou

⁸¹ SCHABAS, William. *The European Convention on Human Rights: A Commentary*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2015. Oxford commentaries on international law. 794 s.

⁸² Již v roce 1996 však Amnesty International podala písemné stanovisko v případě *Akdivar a ostatní proti Turecku*, č. s. 21893/93. Následovala stanoviska v řízeních proti Bulharsku, Polsku, Finsku a dalším.

⁸³ Písemná stanoviska mezinárodních nevládních organizací byla přijata mj. také v případě *D. H. a ostatní proti České republice*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 13. listopadu 2007, č. s. 57325/00. Konkrétně šlo o organizace Human Rights Watch a Interights.

napříště znovu přijata a do budoucna také možnost dalšího zasahování do řízení a příležitosti ovlivnění jeho výsledku.

a. Soering proti Spojenému království

Tento případ byl rozhodnut ESLP v roce 1989. USA požádaly o extradici německého občana Jana Soeringa z Velké Británie, kde byl zatčen za zfalšování šeku a později obžalován z vraždy rodičů své přítelkyně, se kterou měli vraždu v USA společně vykonat. Příklad se týkal porušení článků 3, 6 a 13 EÚLP – zákazu mučení, práva na spravedlivý proces a práva na účinné opravné prostředky – ve spojitosti s případnou extradicí.

Stěžovatel před ESLP tvrdil, že kdyby byl skutečně extradován, došlo by tím k porušení jeho práv chráněných článkem 3 EÚLP, tedy zákazu mučení a nelidského zacházení, jelikož vězni ve Virginii (státě, kam měl být vydán) odsouzení k trestu smrti čekají na jeho výkon 6 až 8 let, což vytváří tzv. *death row* fenomén, tedy dlouhodobé a intenzivní utrpení čekání na smrt.⁸⁴ Amnesty International sehrála v případě důležitou roli, kdy na základě článku 37 odst. 2 EÚLP podala písemné stanovisko jako *amicus curiae*, ve kterém popsala, že podmínky vedoucí k trestu smrti by v konkrétním případě odpovídaly nelidskému zacházení anebo trestu zakázaným článkem 3 EÚLP. Uváděla totiž, že v důsledku vyvíjejících se standardů ohledně zákazu trestu smrti v Západní Evropě by měl být samotný trest smrti považován za jednání zakázané článkem 3.⁸⁵

V rozsudku se poté ESLP mj. o tato zjištění opřel a shledal porušení článku 3 EÚLP. Tento případ se tak stal z hlediska praxe *amici curiae* významným proto, že Soud písemné stanovisko mezinárodní nevládní organizace zmínil přímo v textu rozsudku, a navíc o něj zčásti opřel své rozhodnutí, což bylo poprvé, co něco podobného udělal.

b. Chahal proti Spojenému království

⁸⁴ *Soering proti Spojenému království*, rozhodnutí pléna ze dne 7. července 1989, č. s. 14038/88, para 105.

⁸⁵ *Ibid.* para 101.

Případ z roku 1996 se týkal indického občana Chahala. Ten v 70. letech 20. století vstoupil na území Velké Británie nelegálně, v rámci pozdějších amnestií mu však bylo uděleno trvalé povolení k pobytu. Roku 1984 se podílel na organizaci setkání pasivního odporu v indickém Paňdžábu, kde čelil zatčení a zadržení. Po návratu do Velké Británie se aktivně zapojoval do činnosti Mezinárodní federace sikhské mládeže, ze které se později vydělilo křídlo spojované se separatistickými postoji Paňdžábu, jehož byl Chahal součástí. Chahal byl poté spojován s několika londýnskými nepokoji, načež bylo autoritami rozhodnuto, že bude deportován. Stěžovatel se ovšem bránil, jelikož tvrdil, že by byl v Indii v důsledku politické situace vystaven pronásledování a případně i mučení. Státní aparát přitom tvrdil opak, že situace v zemi je klidnější, než byla, a Chahalovi nic takového tedy nehrozí.

Důležitou roli v případě jako *amicus curiae* sehrálo několik nevládních organizací v čele s Amnesty International, na jejíž zprávy ohledně situace v Paňdžábu ESLP ve svém rozsudku odkazoval.⁸⁶ Podle těchto zpráv se lidé z hnutí Sikhů pod dohledem paňdžábské policie ztráceli, a dokonce docházelo i k popravám.⁸⁷ Soud v rozsudku označil zprávy Amnesty International za jeden z důkazů, kterým se řídil při hodnocení situace v Paňdžábu a podpořil jím své rozhodnutí. Upřednostnil tak informace Amnesty před nedostatečnými informacemi podanými britskou vládou⁸⁸, a i proto se stal tento rozsudek významným.

c. Brannigan a McBride proti Spojenému království

Brannigan a McBride jsou britští občané, kteří byli bez řádného procesu zbaveni svobody na základě jejich spojitosti s teroristickými aktivitami v Severním Irsku. Stalo se tak ve stavu nouze, v době, kdy jsou určitá práva derogovatelná, čili omezitelná zákonem. Případ se týkal jejich urychleného přístupu ke spravedlnosti v důsledku omezení jejich práva na svobodu a osobní bezpečnost chráněného článkem 5 EÚLP.

⁸⁶ *Chahal proti Spojenému království*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 15. listopadu 1996, č. s. 22414/93, para 55.

⁸⁷ Amnesty International. *INDIA: Punjab Police - Beyond the Bounds of Law* [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/download/Documents/176000/asa200081995en.pdf> [cit. 9. 4. 2019]; Amnesty International. *INDIA: Determining the fate of the „Disappeared“ in Punjab* [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa20/028/1995/en/> [cit. 9. 4. 2019].

⁸⁸ Tamtéž n 84, para 90-99.

Soud přijal písemná stanoviska organizací Northern Ireland Standing Committee on Human Rights, Interights, Justice, Committee on the Administration of Justice a Amnesty International. Nejvýznamějším bylo právě stanovisko Amnesty, jejíž argumenty Soud ve svém rozsudku poměrně rozsáhle rozebíral, ovšem neuznal a rozhodl v rozporu s nimi. Degoraci práv Velkou Británií v tomto případě totiž nepovažoval za porušení EÚLP. Ve svém podání Amnesty zkoumala a rozpracovala institut odchýlení se od ochrany základních lidských práv ve stavech nouze a zdůraznila, že nutnost ochrany práv v situacích, kdy státy přijímají výjimečná opatření, je o to potřebnější.⁸⁹ Zajímavou roli v tomto případě ovšem hrálo stanovisko soudce Siepa Martense, který vyjádřil svůj postoj vůči argumentům Amnesty následovně:

„Argumenty Amnesty International proti konečnému rozhodnutí považují za přesvědčivé, a zvláště ty, kde Amnesty zdůrazňovala vývoj v mezinárodních standardech a praxi v reakci na celosvětová porušování lidských práv pod maskou derogace a vyzdvihovala význam tohoto rozhodnutí v jiných částech světa. Následkem toho lituji, že jediným důvodem Soudu pro vyvracení těchto argumentů byl odkaz na precedent, který je patnáct let starý.“ (přeloženo autorem)⁹⁰

Tento názor je o to výjimečnější, neboť nešlo o nesouhlasné (*dissenting*), nýbrž souhlasné (*concurring*) stanovisko k rozsudku. Soudce Martens tak přijal relevantní argumenty Amnesty, připojil se však k rozhodnutí, které s nimi bylo v kontrastu, což se na první pohled zdá nelogické. Při bližším zkoumání se však lze dočíst, že soudce Martens se sice stejně jako Amnesty ohradil vůči tomu, že ESLP státům přiznal široký prostor pro uvážení ohledně stanovení, kdy dochází k situaci, v níž jsou práva derogovatelná, proti výsledku řízení jako

⁸⁹ Srovnej: ZAGORAC, Dean. *International Courts and Compliance Bodies: The Experience of Amnesty International. Civil society, International Courts, and Compliance Bodies*. The Hague: T.M.C Asser Pr., 2005, s. 11-40. 24-25 s.

⁹⁰ Tamtéž n 76, souhlasné stanovisko soudce Martense, para 3. Původní znění: *„For my part, I found Amnesty International’s arguments against so deciding persuasive, especially where Amnesty emphasised developments in international standards and practice in answer to world-wide human rights abuses under cover of derogation and underlined the importance of the present ruling in other parts of the world. Consequently, I regret that the Court’s only refutation of those arguments is its reference to a precedent which is fifteen years old.“*

takovému se ovšem nevymezil. I přesto je ovšem případ z hlediska praxe *amicus curiae* významný.

1.5. MEZIAMERICKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Regionální systém ochrany lidských práv existuje také v Americe, a to na základě Americké úmluvě o lidských právech (dále „AÚLP“)⁹¹, která vstoupila v platnost 18. července 1978, kdy ji ratifikoval jedenáctý Smluvní stát. Tento systém funguje pod hlavičkou Organizace amerických států (dále „OAS“), která sdružuje státy Severní i Jižní Ameriky za účelem spolupráce na regionální úrovni.⁹² AÚLP by však bez efektivního soudního mechanismu, který by vyslovoval porušení jejích jednotlivých článků, neměla smysl, a proto po jejím vstupu v platnost roku 1979 vznikl Meziamerický soud pro lidská práva (dále „ASLP“) se sídlem v kostarickém San José.

V rámci OAS působí od konce 50. let také Meziamerická komise pro lidská práva (dále „AKLP“), ta však pouze monitoruje a vyhodnocuje dodržování lidských práv v jednotlivých členských zemích, zabývá se osvětou ochrany lidských práv a formuluje doporučení ohledně opatření, která by měly státy učinit. Mezi její hlavní činnosti pak patří také přinášení případů k Soudu a vedení sporů. Na rozdíl od evropského systému ochrany lidských práv tedy v americkém systému komise stále funguje tato dvojkolejná struktura. AKLP není orgánem nadaným pravomocí vydávat pro státy závazná rozhodnutí, některá z jejích rozhodnutí v praxi přijímání a odmítání stížností jsou ovšem relevantní, a proto se bude výklad dotýkat vedle ASLP také jí.

1.5.1. PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ AMICI CURIAE V SYSTÉMU ASLP

Postavení *amicus curiae* je výslovně upraveno v článku 44 procesních pravidel ASLP⁹³. Ten na rozdíl od ESLP neuzívá obecné pojmenování institutu jako intervence třetích stran, ale

⁹¹ American Convention on Human Rights (přijata 22. 11. 1969, v platnosti od 18. 7. 1978) 1144 UNTS 123.

⁹² OAS má 35 členských států, ovšem jen 23 z nich jsou Smluvními stranami AÚLP a z těch pouze 20 přijalo jurisdikci Soudu ve sporných řízeních v souladu s článkem 62 AÚLP.

⁹³ Rules of Procedure of the Inter-American Court of Human Rights [online]. Dostupné z:

spojuje jej s historickým pojmem *amicus curiae*. Pro účel podávání písemných stanovisek třetími stranami pak ASLP v pravidle 2 (3) podává konkrétní definici *amicus curiae*:

„Výraz amicus curiae označuje osobu či instituci, která není spojená s případem a řízením a podává soudu argumenty vztahující se k faktům případu nebo právním úvahám nad předmětem řízení formou dokumentu či argumentů představených během slyšení.“ (přeloženo autorem)⁹⁴

Pro ASLP se tato konkrétní úprava jeví jako vhodná, jelikož institut se v tomto případě projevuje jako právo každé osoby nebo instituce písemné stanovisko podat a všichni potenciální *amici curiae* tak mají stejnou faktickou i právně vymezenou pozici. Nejde tak o dvojkolejnou úpravu, jakou můžeme nalézt u ESLP, kdy na jednu stranu existuje oprávnění Soudu o stanovisko zažádat a na druhou stranu právo několika vymezených druhů subjektů stanovisko podat. Článek poté stanoví také podmínky týkající se sporného řízení, např. lhůtu doručení pro písemná stanoviska Soudu minimálně 15 dnů před konáním veřejného slyšení, pokud se koná, aby měl možnost se s nimi řádně seznámit a jiná procesní pravidla. V praxi se ovšem ASLP od ESLP liší v tom, že už poměrně dlouhou dobu umožňuje vydávání poradních stanovisek na základě žádostí národních soudů a vlád, která jsou podobná těm vydávaným MSD, a i k těmto stanoviskům umožňuje podávat *amici curiae*. ESLP pak umožňuje vydávání poradních stanovisek teprve od 1. 8. 2018, kdy vstoupil v platnost protokol č. 16. Poradní stanovisko ovšem ESLP zatím žádné nevydal, a proto zatím neexistuje ani praxe souvisejících *amici curiae*. V případě ASLP bylo takových poradních stanovisek na druhou stranu vydáno již několik. Jeden takový případ pak bude představen v kapitole případových studií.

1.5.2. AMICUS CURIAE V PRAXI ASLP

ASLP začínal jako instituce s velmi málo zdroji, a to jak kapacitními, tak odbornými z hlediska dostupné literatury a podrobné znalosti politické situace a právní praxe

http://www.corteidh.or.cr/sitios/reglamento/nov_2009_ing.pdf [cit. 12.4. 2019].

⁹⁴ Ibid. Původní znění: *„The expression “amicus curiae” refers to the person or institution who is unrelated to the case and to the proceeding and submits to the Court reasoned arguments on the facts contained in the presentation of the case or legal considerations on the subject-matter of the proceeding by means of a document or an argument presented at a hearing.“*

v jednotlivých členských zemích. Už od svého počátku tak kvůli nedostatku těchto zdrojů vítal příspěvky *amici curiae*, které svou expertízou v jednotlivých oblastech práva a realitách jednotlivých zemí tento deficit Soudu značně vyrovnávaly. Také podle Haddad v přijímání stanovisek *amici curiae* nehrála žádnou roli reprezentace občanské společnosti, ani ochrana veřejného zájmu, ale právě potřeba kvalitních právních analýz.⁹⁵ Za svých prvních 35 let fungování pak Soud obdržel více než 500 podání *amici curiae*, což je velmi vysoké číslo v porovnání s 275 rozsudky a rozhodnutími a 20 poradními stanovisky za stejné období.⁹⁶ Haddad pro svou publikaci provedla průzkum zahrnující rozhovory s bývalými a současnými představiteli ASLP, v nichž velký přínos *amici curiae* zejména v počátcích Soudu potvrzovali a zároveň uváděli, že právní analýzy byly mnohdy tak kvalitní, že celé v rozsudcích z nich bylo často možno citovat celé pasáže. Podle zástupců Soudu ovšem v rozsudcích nevládní organizace nebývají uváděny jako autorky konkrétních částí analýz, a proto bývá údajně poměrně těžko dohledatelné, kdo jakou informací přispěl.⁹⁷

Soud má poměrně omezené kapacity dodnes. Tvoří jej pouze jedna instance složená ze 7 soudců, jejíž jurisdikce ve sporných řízeních byla uznána 20 státy Jižní a Střední Ameriky, které mají dohromady přes půl miliardy obyvatel. ASLP tak ročně produkuje ve srovnání s ESLP výrazně menší počet rozhodnutí. O to více ovšem vzrůstá potřeba, aby každé rozhodnutí dávalo přednost co nejintenzivnější ochraně článků AÚLP, protože řešených případů není mnoho a každý z nich tak představuje jedinečnou příležitost mezinárodním nevládním organizacím k ochraně lidských práv skrze svá písemná podání přispět.

1.5.3. PŘÍPADOVÉ STUDIE

Dá se říci, že nejvýznamnějším subjektem působícím před ASLP je Center for Justice and International Law (dále „CEJIL“), mezinárodní nevládní organizace, která se významně angažuje zejména ve vedení sporů a procesní podpoře obětí. O této roli CEJIL bude více pojednáno v jiné kapitole, ovšem tato podkapitola si dává za cíl představit několik případů, ve

⁹⁵ HADDAD, Heidi Nichols. *The Hidden Hands of Justice: NGOs, Human Rights, and International Courts*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2018. 102 s.

⁹⁶ RIVERA JUARISTI, Francisco. *The Amicus Curiae in the Inter-American Court of Human Rights (1982-2013)* [online]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2488073> [cit. 13. 4. 2019]

⁹⁷ Tamtéž n 95 (Haddad).

kterých CEJIL před ASLP působilo v roli amicus curiae. Jak bylo ovšem výše řečeno, ASLP v rozsudcích nepodává přehled ani rozsah informací podaných těmito stanovisky, a proto se výběr omezuje na 3 případy, ke kterým CEJIL své příspěvky samo publikovalo na svých webových stránkách.⁹⁸ Účelem zařazení těchto krátkých případových studií je pak představit způsob podávání a typ informací, které v tomto případě CEJIL jako amicus curiae Soudu podává v kontextu zaměření řešených případů a poukázat na případné rozdíly vůči amici curiae podáními před ESLP.

a. González a ostatní proti Mexiku

Případ *González a ostatní proti Mexiku* se stal ukázkovým v ochraně práv žen. Během 3 různých událostí byly zabity 3 ženy a všechny byly nalezeny ve stejný den na stejném poli v blízkosti města Ciudad Juarez v mexickém státě Chihuahua. Jejich těla také nesla stejné znaky napadení – známky sexuálního násilí, shodným způsobem zmrzačená těla a bílý oděv. Vyšetřování jejich smrti pak provázely další nápadně související události včetně napadení bratra jedné z obětí příslušníky policie či zabití advokáta jednoho z mužů, který se k vraždám přiznal. Bylo také stanoveno, že ani v jednom případě nebylo možno příčinu smrti určit. Širší implikací případu pak bylo v mexické společnosti rozšířené násilí na ženách a právo na spravedlivý proces s neschopností státu odpovídající povinnost plnit.

Amicus curiae stanoviska podala více než desítkou organizací včetně Amnesty International, Human Rights Watch nebo CEJIL. Ve svém podání, které vypracovalo společně s Torontskou univerzitou, CEJIL podalo výklad ohledně negativního posilování stereotypů, které přispívají k nerovnému postavení mezi pohlavími a diskriminaci vůči ženám.⁹⁹ Dále připomínalo Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen (dále jen „CEDAW“), jíž je Mexiko stranou, a zdůrazňovalo, že zákony, politiky a činnost státu Chihuahua jsou v přímém rozporu s principy této úmluvy a také principy Americké úmluvy a Úmluvy z Belém do Pará,

⁹⁸ Selection of CEJIL's Amici Curiae [online]. Dostupné z: <https://www.cejil.org/en/amicus-curiae-0> [cit. 13.4.2019].

⁹⁹ CEJIL. *Amicus Curiae Aplicación ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos en Caso de Campo Algodonero contra Los Estados Unidos Mexicanos* [online]. Dostupné z: <https://cejil.org/sites/default/files/amicus-campo-algodonero-espl.pdf> [cit. 15.4.2019].

americkou obdobou CEDAW.¹⁰⁰ V závěru CEJIL žádalo ASLP, aby ve svém rozhodnutí nařídil Mexiku adekvátně změnit své praktiky a zákony, aby reálně odpovídaly mezinárodnímu standardu lidských práv, který má zajišťovat, aby ženy v důsledku svého postavení netrpěly újmu na svých právech.¹⁰¹

CEJIL ve svém příspěvku podalo zevrubnou právní analýzu relevantních právních instrumentů ochrany práv žen s odkazem na několik tematicky podobných případů Soudu, na jejichž základě formulovalo doporučení, na kterých by měl Soud založit své závěry. Způsob argumentace v tomto stanovisku se tak liší od výše uvedených stanovisek Amnesty International před ESLP, která se zakládají zejména na vlastních faktických zjištěních organizace z dotčených míst týkajících se případu. Dá se ale říci, že to je specifickým Amnestey International a jiných mezinárodních nevládních organizací, které mají kapacity na to mít své pracovníky v terénu a získávat informace z první ruky. Menší organizace se i před ESLP často dotýkají jen právních otázek a souvisejících analýz.

b. Žádost o poradní stanovisko ve věci role ad hoc soudců a národnosti soudců podané Argentinou

V roce 2008 podala Argentina žádost o poradní stanovisko k otázkám, zda mohou být ad hoc soudci jmenováni jen v mezistátních sporných řízeních a zda má být soudce národnosti státu, proti němuž je vedeno sporné řízení, vyloučen z rozhodování na věci. Amicus curiae podání CEJIL¹⁰² obsahovalo zejména rozbor textu článků upravujících dané procesní instituty, které dávalo do kontextu principů nezávislosti a nestrannosti soudců a procesní rovnosti, praxe jiných institucí¹⁰³ či přípravných dokumentů, které vedly k přijetí AÚLP. Zajímavým prvkem tohoto podání pak bylo také extenzivní odkazování na praxi ESLP, se kterým ASLP sdílí mezi mezinárodními soudy nejvíce podobností.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² CEJI. *Amicus Curiae: La Figura del Juez ad hoc y la Igualdad de Armas en el Proceso ante la Corte en Casos Originados en Peticiones Individuales* [online]. Dostupné z:

https://cejil.org/sites/default/files/amicus-jueces_ad_hoc.pdf [cit. 15.4.2019].

¹⁰³ Jednalo se mj. o Mezinárodní soudní dvůr, Evropský soud pro lidská práva, Africký soud pro lidská práva a práva národů či Mezinárodní trestní soud.

c. Rosendo Radilla Pacheco proti Mexiku

Poslední představený případ se týká nuceného zmizení politického aktivisty Rosendo Radilla Pacheca, který byl roku 1974 zatčen mexickou armádou ve státě Guerrero a dále se o něm nevědělo. Od počátku 90. letech jeho dcery několikrát podaly trestní oznámení na neznámou osobu, ale ta byla vždy zamítnuta s tím, že nelze zjistit, kdo je za otcovo zmizení zodpovědný. Proces před státními orgány započal až na počátku nového tisíciletí, ve stejném čase ovšem Národní komise pro lidská práva podala jménem R. R. Pacheca stížnost k AKLP. Ta poté případ předala ASLP, který shledal hned několik porušení Americké úmluvy, a to zejména článku 2 – povinnosti vnitrostátního zakotvení práv chráněných AÚLP.

V tomto případě Soud obdržel 13 amicus curiae podání. CEJIL v tom svém popisovalo zejména vývoj pojmu nuceného zmizení a následky jeho zakotvení v mezinárodním rámci ochrany lidských práv.¹⁰⁴ I tentokrát CEJIL podalo výklad relevantních mezinárodněprávních instrumentů včetně Mezinárodní úmluvy na ochranu všech osob před nuceným zmizením i její regionální obdoby. Strukturou argumentů se toto amicus curiae podání velmi podobá tomu v případě González et al. v Mexiko, a proto je ve zbytku odkazováno na výklad tam uvedený.

2. ZASTUPOVÁNÍ OBĚTÍ ÚJMY NA LIDSKÝCH PRÁVECH

Jednou z dalších rolí, kterou se mezinárodní nevládní organizace angažují v řízeních před mezinárodními lidskoprávními soudy, je zastupování jednotlivců, kteří si před soudy formálně stěžují na újmu na svých právech.

2.1. ZASTUPOVÁNÍ PŘED ESLP

¹⁰⁴ CEJIL. *Memorial en Derecho ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos en el Caso Rosendo Radilla Pacheco contra Los Estados Unidos Mexicanos* [online]. Dostupné z: <https://cejil.org/sites/default/files/amicus-rosendo-radilla.pdf> [cit. 15.4.2019].

Zastupování obětí před ESLP se rozvíjelo společně s právem individuálních stížností, které do roku 1983 neexistovalo. Do té doby stížnosti k Soudu podávala EKLP, která přijímala a vyhodnocovala podněty k zahájení řízení a na základě nich poté iniciovala řízení u Soudu. Jednotliví stěžovatelé tak neměli aktivní žalobní legitimaci, před Soudem je zastupovala EKLP. Mezi lety 1983 a 1996 pak individuální stížnosti existovaly, ovšem jen pokud členský stát právo individuální stížnosti pro své občany dle tehdejšího článku 25 EÚLP schválil.¹⁰⁵ Od roku 1998 je poté účinný protokol č. 11, který změnil text EÚLP tak, aby bylo právo individuální stížnosti umožněno všem.¹⁰⁶

Současným ustanovením upravujícím zastoupení před ESLP je pravidlo 36 odst. 2 a 3 Pravidel soudu, které říká následující:

„Po oznámení podání stížnosti dotčenému státu podle pravidla 54 odst. 2 písm. b musí být stěžovatel zastoupen v souladu s odstavcem 4 tohoto pravidla, pokud předseda senátu nerozhodne jinak. ...Stěžovatel musí být zastoupen během všech slyšení senátu, pokud předseda senátu výjimečně nesvolí k tomu, aby se stěžovatel hájil sám, přičemž pokud je to nutné, může mu být nápomocný advokát nebo jiný schválený zástupce.“ (přeloženo autorem)¹⁰⁷

Podle odst. 4 stejného článku pak může zástupcem stěžovatele být *„advokát autorizovaný k praxi v některém ze Smluvních států a rezident na území jednoho z nich, či jakákoliv jiná osoba schválená předsedou senátu.“* (přeloženo autorem)¹⁰⁸

Postavení nevládních organizací jako zástupců obětí není výslovně upraveno ani v EÚLP, ani pravidlech Soudu. Možnost stěžovatelů se jimi nechat zastupovat tedy vyplývá z výše

¹⁰⁵ Tamtéž n 95 (Haddad) 60 s.

¹⁰⁶ Tamtéž n 70.

¹⁰⁷ Tamtéž n 73. Pravidlo 36 (2) a (3). Původní znění: *„Following notification of the application to the respondent Contracting Party under Rule 54 § 2 (b), the applicant should be represented in accordance with paragraph 4 of this Rule, unless the President of the Chamber decides otherwise. ... The applicant must be so represented at any hearing decided on by the Chamber, unless the President of the Chamber exceptionally grants leave to the applicant to present his or her own case, subject, if necessary, to being assisted by an advocate or other approved representative.“*

¹⁰⁸ Ibid. Pravidlo 36 (4). Původní znění: *„an advocate authorised to practise in any of the Contracting Parties and resident in the territory of one of them, or any other person approved by the President of the Chamber.“*

uvedeného pojmu „jiná osoba“. Jedná se o významnou roli organizací, kterou poskytují asistenci individuálním stěžovatelům, ale která jim také umožňuje poukázat na širší souvislosti toho konkrétního případu a prosadit ochranu zájmu širšího, než je zájem jednotlivého stěžovatele tím, že případné rozhodnutí ve věci založí precedent pro podobné budoucí případy. Sami zástupci soudu pak nevidí tuto roli jako pouhé zastupování oběti, ale jako prosazování vlastních zájmů organizací.¹⁰⁹ Taková motivace ovšem podle mého názoru není vůbec na škodu, jelikož přispívá jak k ochraně jednotlivých stěžovatelů, tak ke kultivaci prostředí ochrany lidských práv v Evropě obecně. Mezinárodní nevládní organizace mohou v roli zástupců obětí upozorňovat na kontroverzní aspekty případu a předkládat vlastní řešení majíce na mysli také zájmy lidí v podobném postavení jako oběť. Na rozdíl od postavení *amicus curiae* mají ovšem hlas v samotném řízení skrze přístup na něj, přístup k důkazům, či možnosti navrhnout svědky.

2.1.1. PRAXE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ

Zastupování mezinárodních nevládními organizacemi není příliš časté. Podle výzkumu Haddad byli zástupci obětí organizace, které lze nazvat nevládními, jen v 60 případech z 15 136 řízení.¹¹⁰ V této roli tak figurovaly nevládní organizace před ESLP v méně než 1 % případů před ESLP. V této praxi lze ovšem najít podobnosti s praxí podávání stanovisek *amici curiae* co se týče zaměření zacílených případů ohledně jejich významu a případného dopadu. Stejně jako tam totiž zastoupení nevládních organizací v této roli stoupá u případů, které řeší Velký senát ESLP. Mezi lety 2002 a 2012 nevládní organizace zastupovaly oběti v celých 8 % případů před tímto orgánem.¹¹¹

Většina z těchto organizací však nemá mezinárodní povahu. Z 5 organizací, které oběti před ESLP zastupují nejčastěji, je skutečně mezinárodní jen European Roma Rights Centre.¹¹² Z dat Haddad je také patrné, že zastupováním se zabývají spíše specializované organizace zaměřující se na skupiny obyvatel ve specifickém postavení (European Roma Rights Centre) či

¹⁰⁹ Tamtéž n 95 (Haddad) 61 s.

¹¹⁰ Ibid. 63 s.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid. 64 s.

z konkrétního prostředí (Kurdish Human Rights project) než organizace s širokým záběrem témat jako Amnesty International či The AIRE Centre.

Svůj podíl na nízké četnosti zastupování obětí mezinárodními nevládními organizacemi před ESLP pak má také systém pokrytí výdajů za právní zastupování a jiné výdaje související s řízením. Soud totiž při shledání porušení některého článku EÚLP může kromě přiměřeného zadostiučinění, které má vynahradit nemajetkovou újmu oběti, nařídít také státu, proti němuž stížnost směřuje, aby oběti vynahradil náklady, které musela vynaložit v souvislosti s řízením.¹¹³ S tímto očekáváním tedy se tak stěžovatelé obracejí zejména na právníky, kteří nemají vazby na mezinárodní nevládní organizace, jelikož proces podávání stížnosti k ESLP není příliš složitý a pro stěžovatele je to jednodušší cesta, než se obracet na samotné organizace. Stoupá také počet workshopů a seminářů pořádaných většinou univerzitami nebo nevládními organizacemi, které mají za cíl zvyšovat dovednostní kapacity lokálních právníků zabývajících se ochranou veřejných zájmů.¹¹⁴ Stále více právníků se tak minimálně v teoretické rovině orientuje v podávání stížností a jiných procesních pravidlech ESLP, čímž se tato forma zastoupení stává ještě dostupnější a tak vytlačuje zastupování nevládními organizacemi.

2.1.2. ACTIO POPULARIS?

Nevládní organizace v současnosti nemají v systému ESLP přístup podávání stížností na ochranu zájmů určitých skupin obyvatel, aniž by samy byly obětí porušení práv chráněných články EÚLP. Takový druh stížnosti, tzv. actio popularis, by pak mezinárodním nevládním organizacím propůjčoval aktivní žalobní legitimaci i v případech, které se netýkají jejich vlastních zájmů.

Otázka, zda by mezinárodním nevládním organizacím měla být dána možnost podávat actio popularis je v současnosti předmětem akademických diskusí. Rebasti a Vierucci překládají názor, že posílení účasti mezinárodních nevládních organizací v mezinárodních

¹¹³ Council of Europe. *European Court of Human Rights: Questions and Answers* [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf [cit. 18.4.2019].

¹¹⁴ Tamtéž n 95 (Haddad) 65 s.

soudních řízeních je žádoucí a mělo by být podporováno.¹¹⁵ Jako důvody tohoto přístupu uvádějí, že „*chybějí subjekty, které by před mezinárodními soudy a tribunály obhajovaly veřejný nebo kolektivní zájem, vysokou formalizaci, jakou řízení před mezinárodními soudy vykazuje, a v neposlední řadě nedostatek demokratického prvku v mnoha mezivládních organizacích, který by mohly nevládní organizace zastoupit.*“ (přeloženo autorem)¹¹⁶

Frigessi di Rattalma pak představuje hlavní argumenty pro i proti umožnění podávání takového druhu stížnosti před ESLP. Proti *actio popularis* nevládními organizacemi bylo řečeno, že zavedení tohoto institutu v systému ESLP by snížilo celkový počet individuálních stížností a tím by šlo proti principům EÚLP. Existuje pak také obava, že ze zavedení tohoto nástroje by benefitovaly pouze organizace, které jsou zavedené a zvyklé v systému ESLP na porušování právo poukazovat, tedy ty, které jsou „slyšet“. V poslední řadě by pak nárůst *actio popularis* znamenal také nárůst práce soudu, což by jen přispělo k problémům, které Soud zaznamenává v souvislosti s délkou řízení.¹¹⁷ Ve prospěch zavedení institutu pak svědčí argument, že některé případy se do takové míry týkají kolektivního zájmu, že individuální stížnost nemůže takový zájem zastoupit.¹¹⁸

Co se týče ESLP, Dothan navrhuje úplné zrušení požadavku, že stěžovatelem může být pouze osoba, která naplňuje znaky oběti, tedy utrpěla újmu na svých právech chráněných EÚLP.¹¹⁹ S argumentem, že by s takovou změnou státy nemusely souhlasit, se poté autor vypořádává tak, že po vzoru Afrického soudu pro lidská práva a práva národů by právo *actio popularis* mohly mít jen organizace se zvláštním pozorovatelským postavením při Soudu a státy by musely výslovně deklarovat, že pravomoc Soudu tyto stížnosti přijímat uznávají.¹²⁰ Pokud

¹¹⁵ REBASTI, Emanuele a VIERUCCI, Luisa. *A Legal Status for NGOs in Contemporary International Law?* [online]. Dostupné z: <https://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/VierucciRebasti-1.pdf> [cit. 17.4.2019].

¹¹⁶ Ibid. Původní znění: „[A] higher degree of participation of NGOs in international proceedings is desirable and needs fostering. This conclusion is warranted in particular by three factors: first, the lack of a body/entity which may represent collective and public interests in most international courts and tribunals; second, the high degree of formalisation that is inherent in any judicial process; and, third, the ability of NGOs participation to fill the democratic deficit that is reproached to numerous IGOs.“

¹¹⁷ Tamtéž n 52 (Frigessi di Rattalma) 59 s.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ DOTHAN, Shai. Luring NGOs to International Courts: A Comment on *CLR v. Romania*. *Heidelberg journal of international law*. 2015, 26(3), 635-669. 658 s.

¹²⁰ Ibid. 658 s.

by Soud zavedení institutu zvažoval, jeví se toto řešení jako vhodné z toho důvodu, že by bylo využití institutu možné, aniž by se tím výrazně zvýšila jeho pracovní zátěž, jelikož by byl vyhrazen jen několika zavedeným organizacím. Většina organizací by byla z používání institutu stále vyloučena, na základě spolupráce s organizacemi s poradním statutem by ovšem k podání *actio popularis* dojít mohlo. Cílové komunitě by tak byla umožněna ochrana jejich práv, což je podle mého názoru smyslem tohoto institutu. Navrhované řešení se mi také jeví jako balancovaný kompromis mezi pozitivním argumentem umožnění institutu a negativním argumentem zatížení Soudu.

V některých případech ESLP na přinášení případů mezinárodními nevládními organizacemi spoléhá, a to zejména když zastupují individuální stěžovatele z konfliktních oblastí nebo zemí podstupujících transformaci k demokracii, jako je Gruzie, Moldavsko, Čečensko či Jihovýchodní Turecko, kde je přístup k právní pomoci komplikovanější.¹²¹ Obecně však mezinárodní nevládní organizace nevedou spory z pozice oběti, pokud hájí pouze obecný nebo kolektivní zájem.¹²² Tento přístup zaujala již EKLP v případě *Purcell proti Irsku* z roku 1991, kdy se vůči *actio popularis* vymezila výslovně s uvedením, že aby byl případ přípustný, musel by stěžovatel, kterým byl odborový svaz hájící práva svých členů, prokázat, že je sám v postavení oběti.¹²³ V několika případech poté sám ESLP výslovně uvedl, že právo individuální stížnosti podle článku 34 EÚLP přímo vylučuje stížnosti typu *actio popularis*.¹²⁴ V poměrně nedávném případě *Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku* pak Soud jasně stanovil, že „Úmluva neposkytuje možnost *actio popularis*, což znamená, že stěžovatelé si nemohou stěžovat na ustanovení domácího práva, domácí praxi nebo veřejné akty jen proto, že se zdá, že nejsou v souladu s Úmluvou.“¹²⁵ Nejeví se tedy jako pravděpodobné, že by Soud a členské státy v blízké budoucnosti tak významnému zásahu do

¹²¹ Tamtéž n 95 (Haddad) 65 s.

¹²² CICHOWSKI, Rachel A. *Civil Society and the European Court of Human Rights. Paper for the 2010 APSA Annual Meeting of 1. 4. 2010, Washington D.C.* [online]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1643604 [cit. 17.4.2019]

¹²³ *Purcell proti Irsku*, rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 16. dubna 1991, č. s. 15404/89, 9 s.

¹²⁴ Srovnej např. *İlhan proti Turecku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 27. června 2000, č. s. 22277/93, para 52.; *Aksu proti Turecku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 15. března 2012, č. s. 4194/04 a 41029/04, para 50.

¹²⁵ *The Center for Legal Resources jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 17. července 2014, č. s. 47848/08, para 101. Původní znění: „*The Convention does not provide for the institution of an actio popularis, meaning that applicants may not complain against a provision of domestic law, a domestic practice or public acts simply because they appear to contravene the Convention.*“

pravidel řízení daly volný průchod. Prozatím tak možnost nevládních organizací podávat stížnosti *actio popularis* zůstává pouze v akademických kruzích.

2.1.3. THE CENTER FOR LEGAL RESOURCES JMÉNEM VALENTINA CÂMPEANU PROTI RUMUNSKU

Případ The Center for Legal Resources (dále jen „CLR“) proti Rumunsku se stal poměrně unikátním, a proto výklad jeho specifík nesmí v této kapitole chybět. Případ se týkal rumunské nevládní organizace, je ovšem příkladem pro budoucí rozhodování ohledně nevládní organizace všeho druhu. Jednalo se o udělení aktivní žalobní legitimace rumunské nevládní organizaci CLR, ačkoliv nenaplnovala tzv. *victim requirement*, tedy sama neutrpěla újmu na svých právech. CLR jednala jménem Valentina Câmpeanu, romského mladíka, který trpěl HIV a mentálním postižením a umřel v psychiatrické léčebně. Stížnost ovšem podala organizace sama, a to na základě článku 34 EÚLP¹²⁶ upravující právo individuální stížnosti, který zní následovně:

„Soud může přijímat stížnosti od každé fyzické osoby, nevládní organizace nebo skupiny jednotlivců považujících se za oběti v důsledku porušení práv přiznaných Úmluvou a Protokoly k ní jednou z Vysokých smluvních stran.“¹²⁷

Osoba či organizace podávající stížnost tak musí sama tvrdit porušení svých práv chráněných Evropskou úmluvou, což tento případ nesplňoval. Za oběť v tomto případě Soud považoval zemřelého Câmpeanu.¹²⁸ Rumunská vláda tak tvrdila, že CLR nelze považovat za přímou, ani nepřímou oběť, jelikož CLR si nestěžovala na porušení vlastních práv.¹²⁹ Soud zdánlivě předložil argument ve prospěch neudělení CLR aktivní žalobní legitimaci, když uvedl, že podle ustálené judikatury může být stížnost podána jen žijícími osobami nebo jejich jménem.¹³⁰ Vzápětí ovšem konstatoval, že stížnosti ohledně porušení článků 2, 3 a 8 EÚLP

¹²⁶ Ibid. Para 1.

¹²⁷ Tamtéž n 73, článek 34.

¹²⁸ Tamtéž n 125, para 106.

¹²⁹ Ibid. Para 82.

¹³⁰ Ibid. Para 102.

autoritami veřejné moci jsou v tomto ohledu výjimkou.¹³¹ Jelikož se tak tento případ týkal porušení článků 2 a 3 EÚLP a vykazoval další ojedinělé vlastnosti, Soud uznal, že ačkoliv CLR formálně zástupcem oběti nebylo, mělo právo podat stížnost jako její zástupce *de facto*.¹³²

O posunutí blíže k přijetí konceptu *actio popularis* ovšem nejde, protože Soud svou argumentaci stále zakládal na požadavku existence přímé oběti. Tento koncept je tak sice interpretován v novém světle, ale stále v souladu s právem individuální stížnosti, které tak kromě mezistátních stížností zůstává jediným druhem stížnosti před ESLP.

2.2. ZASTUPOVÁNÍ PŘED ASLP

Oproti ELSP je zastupování nevládními organizacemi před ASLP velmi rozšířené. V tomto ohledu je výrazná jedna jediná organizace, a to výše zmiňované CEJIL. Náplní práce CEJIL je právě zejména vedení sporů před ASLP. Podle dat Haddad pak CEJIL vede spory před tímto soudem dokonce ve více než polovině případů.¹³³ Jedním z důvodů této absolutní převahy CEJIL nad jinými nevládními organizacemi je pak schopnost kvalitně připravit případy, na které AKLP nemá kapacity a rozsáhlé financování z různých mezinárodních zdrojů¹³⁴. Oproti ESLP totiž pro oběti před ASLP neexistuje žádný program finanční pomoci. Náklady celého řízení tak musí nést samy.¹³⁵ I proto je většina obětí před ASLP zastupována právě mezinárodními nevládními organizacemi, které zastupování vykonávají *pro bono* na základě svých vlastních zdrojů. Podle Juana Mendéze, bývalého předsedy AKLP, pak „zapojení [mezinárodních] nevládních organizací činí názory pronikavějšími a argumenty

¹³¹ Ibid. Para 103.

¹³² Ibid. Para 114.

¹³³ Tamtéž n 95 (Haddad) 90 s.

¹³⁴ NICHOLS HADDAD, Heidi. Judicial Institution Builders: NGOs and International Human Rights Courts. *Journal of Human Rights*. 2012, **11**(1), 126-149. 142 s.; Donory organizace jsou rozvojový program dánského ministerstva zahraničních věcí, Fordova nadace, Dobrovolný fond OSN pro oběti mučení, Švédská církev aj. Srovnej CEJIL. *Biennial report 2012-2013* [online]. Dostupné z: <https://www.cejil.org/en/biennial-report-2012-2013> [cit. 18.4.2019].

¹³⁵ Ibid.

sofistikovanějšími... a to díky kvalitě zastupování. CEJIL je [v systému AKLP] zásadní hráč.“
(přeloženo autorem)¹³⁶

CEJIL vzniklo roku 1991 jako odnož organizace Human Rights Watch, která se pomocí této organizace chtěla angažovat výlučně ve vedení sporů v rámci meziamerického systému ochrany lidských práv. Svým zaměřením je tak přirovnávána k evropským organizacím zaměřujícím se na vedení sporů, jako je britská Liberty či mezinárodní AIRE centre.¹³⁷ CEJIL je pak v meziamerickém systému organizací s obrovskou angažovaností a dopadem, o čemž svědčí nejen četnost, s jakou zastupuje oběti, ale také význam jednotlivých případů, kdy vedlo spory, jejichž výsledkem bylo zrušení amnestijních zákonů přijatých militantními nebo transformačními režimy po celém regionu Jižní a Střední Ameriky.¹³⁸ Zastupovalo také oběti ve významných případech týkajících se práv domorodých obyvatel nebo násilí na ženách.¹³⁹ Pro ochranu lidských práv v latinskoamerickém regionu je tak tato mezinárodní nevládní organizace klíčová.

3. MEZINÁRODNÍ NEVLÁDNÍ ORGANIZACE JAKO STĚŽOVATELÉ

Tato kapitola byla zařazena z nutnosti systematické ucelenosti. Jestliže je totiž podáván výklad, který má jako jeden z hlavních cílů zaměření na postavení mezinárodních nevládních organizací před ESLP, nelze vynechat také jejich postavení jako oběti.

¹³⁶ Interview Heidi Nicholas Haddad s Juanem Mendézem z 14. prosince 2010. Tamtéž n 95 (Haddad) 105 s. Původní znění: „*It [NGO involvement] makes opinions sharper and with more sophisticated arguments... this comes from the quality of the representation. CEJIL is an essential actor.*“

¹³⁷ Ibid. 104 s.

¹³⁸ Srovnej např. *Barrios Altos proti Peru*, rozsudek ze dne 14. března 2001; *Gelman proti Uruguayi*, rozsudek ze dne 24. února 2011.

¹³⁹ *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, rozsudek ze dne 16. dubna 2011; *Domorodá komunita Yakye Axa proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 17. června 2005; *Domorodá komunita Xámok Kásek proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 24. srpna 2010; *Domorodá komunita Sawhoyamaya proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 26. března 2006.

3.1. STĚŽOVATELÉ PŘED ESLP

Článek 34 EÚLP umožňuje podání individuální stížností také nevládním organizacím, které tvrdí, že utrpěly újmu v důsledku porušení některého z jejích článků. V praxi je takových žádostí ovšem minimum. Mezi lety 2000 a 2009 bylo nevládními organizacemi podáno jen 51 stížností vlastním jménem, přičemž více než polovina z nich byla podána v posledních třech letech sledovaného období.¹⁴⁰

Podle databáze HUDOC ESLP a využití klíčového slova „(Art. 34) Non-Governmental Organisation“ v kategorii „(Art. 34) Individual Applications“ bylo nalezeno 5 rozsudků¹⁴¹, z nichž pouze ve dvou Soud shledal porušení práv. Jednalo se o případy *Ukraine-Tyumen proti Ukrajině* a *Österreichischer Rundfunk proti Rakousku*. V případě *Ukraine-Tyumen* však šlo o soukromou ziskovou společnost, která sice spadá do kategorie nevládní organizace podle EÚLP, ovšem ne do zaměření této práce, která se zaměřuje na organizace občanské společnosti, a navíc mezinárodní povahy. To stejné poté platí i pro druhý případ proti Rakousku, kdy *Österreichischer Rundfunk* je soukromou společností vlastněnou rakouskou vládou.

Dosud bezprecedentním případem je již výše zmíněný *CLR jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku*, kdy ESLP svolil k podání stížností nevládní organizací, aniž by byla sama obětí. Tento případ je však prozatím v judikatuře ESLP ojedinělý. V praxi ještě nikdy nebylo rozhodnuto o porušení práv žádné nevládní organizace prosazující veřejný zájem, potažmo žádné mezinárodní nevládní organizace. Tato role je tedy v současnosti v kontextu mezinárodních nevládních organizací před ESLP zcela marginální a nebude jí dále věnována pozornost.

¹⁴⁰ MAYER, Lloyd Hitoshi. NGO Standing and Influence in Regional Human Rights Courts and Commissions. *Brooklyn Journal of International Law*. 2011, **36**(3). 911-946. 924 s.

¹⁴¹ Jednalo se o případy *Ártzekammer für Wien a Dorner proti Rakousku*, rozsudek ze dne 16. února 2016, č. s. 8895/10; *Islamic Republic of Iran Shipping Lines proti Turecku*, rozsudek ze dne 13. prosince 2007, č. s. 40998/98; *Ukraine-Tyumen proti Ukrajině*, rozsudek ze dne 22. listopadu 2007, č. s. 22603/02; *Österreichischer Rundfunk proti Rakousku*, rozsudek ze dne 7. prosince 2016, č. s. 35841/02; a *Vatan proti Rusku*, rozsudek ze dne 7. října 2004, č. s. 47978/99.

3.2. STĚŽOVATELÉ PŘED ASLP

Možnost nevládních organizací podávat stížnosti v meziamerickém systému ochrany lidských práv je článek 44 AÚLP, který říká, že „*Jakákoliv osoba nebo skupina osob či jakákoliv nevládní organizace právně uznaná v jednom či více členských státech Organizace může ke Komisi podávat žádosti obsahující udání či stížnosti na porušení této Úmluvy smluvním státem.*“ (přeloženo autorem)¹⁴² Rozdílem v pravidlech podávání stížností oproti ESLP je však absence *victim requirement*. Mezinárodní ani vnitrostátní nevládní organizace podávající stížnost tak nemusí, ale ani nemohou být samy obětí porušení článků AÚLP. To dovodila AKLP v případě *Banco de Lima proti Peru* z roku 1991, kdy se peruánská banka domáhala potvrzení svého práva na soudní ochranu a spravedlivý proces. AKLP ovšem s odkazem na preambuli a první článek AÚLP uvedla, že meziamerický systém ochrany lidských práv chrání jen a pouze fyzické osoby.¹⁴³

Požadavek konkrétní oběti sice není v AÚLP uveden výslovně, implicitně je však vždy nutný a bez jeho naplnění není stížnost přípustná. Meziamerický systém totiž neumožňuje podávání stížností, které namítají pouze abstraktní rozpor právních předpisů nebo praxe států s články AÚLP. Tento přístup zaujala AKLP jasně již v případě *Gonzalez proti Kostarice*, kdy k přípustnosti *actio popularis* uvedla následující:

„Liberální formulace požadavku pro aktivní žalobní legitimaci v meziamerickém systému by neměla být interpretována tak, že před Komisi může být přednesen případ in abstracto. Jedinec nemůže použít actio popularis a podat stížnost proti zákonu bez založení aktivní legitimace opravňující jej k podání stížnosti ke Komisi. Stěžovatel musí tvrdit, že je obětí porušení Úmluvy, nebo musí před Komisi předstoupit jako zástupce domnělé oběti porušení Úmluvy Smluvní stranou. Je nedostačující, aby stěžovatel tvrdil, že pouhá existence zákona porušuje jeho práva

¹⁴² Tamtéž 91. Původní znění: „*Any person or group of persons, or any nongovernmental entity legally recognized in one or more member states of the Organization, may lodge petitions with the Commission containing denunciations or complaints of violation of this Convention by a State Party.*“

¹⁴³ *Banco de Lima proti Peru*, rozhodnutí Meziamerické komise pro lidská práva ze dne 22. února 1991. AKLP uvedla následující: „*The Preamble of the American Convention on Human Rights as well as the provisions of Article 1 (2) provide that "for the purposes of this Convention, 'person' means every human being," and that consequently, the system for the protection of human rights in this hemisphere is limited to the protection of natural persons and does not include juridical persons.*“

chráněná Americkou úmluvou. Je nutné, aby byl zákon aplikován k jeho újmě. Pokud stěžovatel neprokáže existenci důvodu k aktivní legitimaci, musí Komise prohlásit, že není způsobilá o stížnosti rozhodnout z důvodu nesplnění podmínky ratione personae.“ (přeloženo autorem)¹⁴⁴

Jakkoliv se tedy právní úprava podávání stížností v meziamerickém systému jeví vůči tomu evropskému jako podstatně liberálnější a otevřenější ochraně veřejného zájmu, ve skutečnosti oba systémy prozatím vůči institutu actio popularis vykazují obdobný přístup.

¹⁴⁴ Gonzales proti Kostarice, rozhodnutí Meziamerické komise pro lidská práva ze dne 16. října 1996, para 28. Původní znění: „*The liberal standing requirement of the inter-American system should not be interpreted, however, to mean that a case can be presented before the Commission in abstracto. An individual cannot institute an actio popularis and present a complaint against a law without establishing some active legitimation justifying his standing before the Commission. The applicant must claim to be a victim of a violation of the Convention, or must appear before the Commission as a representative of a putative victim of a violation of the Convention by a state party. It is not sufficient for an applicant to claim that the mere existence of a law violates her rights under the American Convention, it is necessary that the law have been applied to her detriment. If the applicant fails to establish active legitimation, the Commission must declare its incompetence ratione personae to consider the matter.*“

ČÁST TŘETÍ: ODLIŠNOSTI V POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH A VNITROSTÁTNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ Z POHLEDU TEORIE A PRAXE

Během dosavadních kapitol se často pracovalo s pojmem nevládní organizace, který je obecnější a relevantní dokumenty a předpisy pracují téměř výhradně s ním. Proto bylo potřeba vytvářet paralely, které konkrétní situaci kriticky hodnotily z pohledu mezinárodních nevládních organizací. V některých kontextech totiž v postavení mezinárodních nevládních organizací a těch, které působí jen v jednom státě, rozdíl není a jejich postavení jsou formálně totožná. Cílem této kapitoly je tak poukázat na kontexty jiné, kdy se postavení těchto dvou dimenzí nevládních organizací liší, respektive které vyloženě pracují s pojmem nevládních organizací mezinárodních. Výklad se bude týkat specifického přístupu systému rady Evropy tomuto pojmu a ve stručnosti bude nahlédnuto také na použitou literaturu.

1. KONFERENCE MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ RADY EVROPY

Jednou ze stálých platform, ve které se sdružují výlučně mezinárodní nevládní organizace je Konference mezinárodních nevládních organizací fungující při Radě Evropy („Konference“). Rada Evropy („Rada“) je pak zároveň jedinou mezivládní organizací, která takovou platformu výlučně mezinárodním nevládním organizacím poskytuje.

Mezinárodní nevládní organizace mohly již od roku 1952 získat při Radě poradní statut (tzv. *consultative status*). V 70. letech pak byla jejich spolupráce s Radou ještě posílena, když vznikl volený styčný výbor, který organizacím v rámci Rady umožnil vlastní samosprávu. V 90. letech se poté Konference rozdělila na 3 pracovní skupiny, které organizacím umožňovaly užší spolupráci v rámci tématech lidských práv, vzdělání a humanitární pomoci. V dnešní době se organizace podle zaměření své činnosti dělí již do několika více skupin, a to mj. na organizace mezinárodní spolupráce, vlády práva, životního prostředí a udržitelného rozvoje, lidských práv či demokracie.

Pozitivní vývoj pokračoval, když Rada poradní status organizací sdružených v Konferenci roku 2003 povýšila na *participatory status*, tedy status účastnický. Povýšením svého statusu pak mezinárodní nevládní organizace díky plánované užší spolupráci s Radou získaly ještě silnější postavení, které reflektovala mnohá nová práva jako podávání zpráv výborům Rady či podávání expertních stanovisek ke strategiím, programům a činnostem Rady.¹⁴⁵ Během jednání, na kterém Rada přijala rezoluci posilující postavení mezinárodních nevládních organizací, zavedla Rada nový přístup i vůči vnitrostátním nevládním organizacím tím, že vytvořila nástroj tzv. partnerských dohod.¹⁴⁶ Taková partnerská vnitrostátní organizace pak disponuje podobnými právy jako účastnická mezinárodní nevládní organizace, ale v omezené podobě. Může se např. také účastnit jednání Kongresu evropských místních a regionálních samospráv.

Mezinárodní nevládní organizace mají v systému Rady vůči těm vnitrostátním výsadní postavení. Přístup důrazu na striktně mezinárodní povahu organizací, které v počátcích mohly získat poradní statut při Radě je však srovnatelný s ECOSOC, která, jak bylo výše uvedeno, v počátcích udělovala poradní status také jen nevládním organizacím, které byly mezinárodní. ECOSOC však později svou praxi změnila a umožnila získání poradního statutu také vnitrostátním organizacím. V tomto už se přístupy obou organizací liší, jelikož Rada ke stejnému postavení obou typů organizací nikdy nesvolila. Byla si však také vědoma potřeby zapojení i vnitrostátních organizací, a proto jim byl nabídnut nový institut partnerských smluv.

K mezinárodním nevládním organizacím měla Rada od počátku specifický vztah, který se projevil mj. ve vypracování již zmiňované Evropské úmluvy o uznání právní subjektivity mezinárodních nevládních organizací. V *explanatory report*, tedy doprovodné vysvětlující zprávě, pak Rada svůj zvláštní vztah osvětlila následujícím způsobem:

„Mezinárodní nevládní organizace na rozdíl od sdružení, nadací či jiných soukromých institucí, jejichž cíle a aktivity jsou omezeny na jednu zemi, vyvíjí aktivity v několika zemích, pořádají setkání na různorodých místech, zaměstnávají osoby různých národností atd., kvůli

¹⁴⁵ Council of Europe Resolution Res(2003)8 on Participatory status for international non-governmental organisations with the Council of Europe (přijata 19. 11. 2003).

¹⁴⁶ Council of Europe Resolution Res(2003)9 on Status of partnership between the Council of Europe and national non-governmental organisations (přijata 19. 11. 2003).

mezinárodní povaze svých cílů. Všechny tyto „nadnárodní“ aktivity přirozeně vytváří problémy, a proto jsou obtíže, se kterými se setkávají mezinárodní nevládní organizace, mnohem větší a komplikovanější než ty, kterým čelí vnitrostátní sdružení, nadace nebo jiné soukromé instituce.“ (přeloženo autorem)¹⁴⁷

Toto vyzdvižení a popsání problémů, se kterými se nevládní organizace, které mají mezinárodní povahu, potýkají, je v prostoru mezinárodního práva poměrně ojedinělý jev. Už jen samotná existence dotčené úmluvy a zvláštního zacházení, které těmto organizacím Rada poskytuje, je však důkazem, že obě dimenze nevládních organizací jsou skutečně odlišné a je potřeba k nim přistupovat individuálním způsobem, do kterého se jejich povaha promítne. Rozlišovat mezi nimi, kdy je to relevantní, je tak na místě.

Zpráva pak zároveň podává komentář k některým ustanovením úmluvy. K článku 1, který řeší, na jaké organizace se úmluva vztahuje, uvádí, že mezinárodní povahu nevládní organizace určuje fakt, že působí nejméně ve dvou státech, a to ne nutně členských států Rady, ale jakýchkoliv.¹⁴⁸ Z toho vyplývá, že označení organizace za mezinárodní Rada vnímá objektivně a nezávisle na vlastním prostoru, ve kterém působí.

2. PORADNÍ STATUS NĚKTERÝCH MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘI VÝBORU MINISTRŮ ESLP

Dalším příkladem zapojení mezinárodních nevládních organizací je praxe ESLP, který také funguje v systému Rady Evropy. Ten prochází konstantní reformou, jejíž strategii vypracovává Výbor ministrů, který při Soudu působí. Zvláštní postavení pro účely konzultace

¹⁴⁷ Explanatory Report to the European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, ETS No. 124 (24. duben 1986), para 1. Původní znění: „*[International] NGOs, unlike associations, foundations or other private institutions having aims and activities limited to one country, pursue their activities in several countries, hold meetings in diverse places, employ personnel of various nationalities, etc., because of the international nature of their aims. All these "transnational" activities naturally create problems, and thus the difficulties encountered by [international] NGOs are greater and more complicated than those faced by domestic associations, foundations or other private institutions.*“

¹⁴⁸ Ibid. Para 11.

reformy pak má několik mezinárodních nevládních organizací – Amnesty International, International Commission of Jurists a International Federation for Human Rights.¹⁴⁹

To, že jde o organizace mezinárodní, může být však také incidentní, jelikož informace, z jakých důvodů Soud konzultuje reformu zrovna s těmito organizacemi, nejsou dostupné. Důvod lze však předpokládat, jelikož tyto tři organizace jsou ve svých aktivitách vskutku silně mezinárodní a mají široké know-how v oblasti ochrany lidských práv. Všechny tři navíc sídlí ve členských státech Rady¹⁵⁰, a proto se tato spojitost zdá být téměř nesporná. Nejde tak o přístup výslovně rozlišující mezi vnitrostátními a mezinárodními nevládními organizacemi, prakticky však mezinárodní povaha tří konzultujících organizací musela velmi pravděpodobně hrát ve výběru Soudu zásadní roli.

3. ZHODNOCENÍ POUŽITÉ LITERATURY

Většina literatury, ze které výše uvedené texty vycházely reflektuje přístup institucí, které zkoumá. Najít mezi nimi odlišné vnímání postavení vnitrostátních a mezivládních nevládních organizací je tak stejně nemožné, jako je najít v předpisech dotčených institucí, jejichž ustanovení a praxi využitá literatura zkoumá.

V podstatě jediným textem, který se zvláštnímu postavení mezinárodních nevládních organizací věnoval, byla kniha *The Normative Position of International Non-Governmental Organizations under International Law: An Analytical Framework* od Rephaela Harela Ben-Ariho. Ben-Ari v ní zkoumá různé definice mezinárodních nevládních organizací včetně těch, které nedefinují nutně organizace mezinárodní, ale nevládní organizace obecně. Přesto všechny tyto definice vztahuje konkrétně k mezinárodním nevládním organizacím.¹⁵¹ Zdá se tak, že autor nečiní mezi vnitrostátními a mezinárodními organizacemi rozdíl, ačkoliv celou svou práci teoreticky zaměřuje jen na jeden z těchto druhů.

¹⁴⁹ Tamtéž n 95 (Haddad), 62 s.

¹⁵⁰ Amnesty International sídlí v Londýně, International Commission of Jurists ve švýcarské Ženevě a International Federation for Human Rights v Paříži.

¹⁵¹ Tamtéž n 11 (Ben-Ari) 47-51 s.

Přístup Ben-Ariho je pouhým odrazem literatury týkající se nevládních organizací obecně. Veškerá odborná literatura v této práci má tendenci k mezi dvěma typy nevládních organizací a využívá téměř výlučně obecný pojem nevládní organizace, který zahrnuje oba tyto typy. Je tak pravděpodobné, že staví na premise, že některé vnitrostátní nevládní organizace mají vliv také mimo hranice svého státu, ačkoliv jinde vyloženě nepůsobí, a také fakt, že vše, co platí pro nevládní organizace obecně platí také pro mezinárodní nevládní organizace. Rozlišovat pak mezi dvěma typy organizací není často nutné, jelikož jejich postavení je ve většině kontextů stejné. V důsledku se tak používá výraz nevládní organizace, který zahrnuje oba zmiňované typy a v některých případech pak také pojem mezinárodní nevládní organizace, který však označuje všechny nevládní organizace, jelikož předpokládá, že všechny mají do jisté míry vliv v oblastech, které se netýkají výlučně vnitrostátních zájmů.

Kromě výše popisovaného přístupu Rady Evropy se mi nepodařilo vyhledat příklad, kdy by vnitrostátní a mezinárodní nevládní organizace měly jiné postavení spočívající v odlišných právech a povinnostech, ačkoliv jsem si vědom, že v úrovni společenského vlivu se obě dimenze nevládních organizací velmi liší. Proto je tato kapitola uzavírána s konstatováním, že pro rozlišování mezi oběma typy nevládních organizací je nezbytně nutný kontext, protože ne vždy má rozlišování praktické důsledky.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo představit role, v jakých se mezinárodní nevládní organizace představují před dvěma mezinárodními regionálními lidskoprávními soudy a jejichž rozhodování z těchto pozic ovlivňují a prozkoumat odlišnosti v postavení mezinárodních a národních nevládních organizací v tomto i širším kontextu. Toto téma je poměrně specifické, práce byla zaměřena na jejich procesní postavení, a proto nebyly příliš zkoumány jiné způsoby, jakými mezinárodní nevládní organizace ovlivňují chod soudů než v rámci soudních řízení. Vedle účastníků řízení, tedy stěžovatele a žalovaného státu, mohou hrát významnou roli ve směřování řešení případu z různých rolí, což je jedním z faktorů, proč dle využití literatury jejich význam na mezinárodní politické a společenské scéně vzrůstá.

V první kapitole byl představen nástin historie vývoje nevládních organizací, což poskytlo čtenáři základní porozumění toho, kde jsou jejich začátky, z jakých důvodů vznikaly a jaké typy mezinárodních nevládních organizací existují. Rozebráno a kriticky zhodnoceno bylo několik definic, které pojem vymezují. V tomto ohledu jsem považoval za nutné obrazně nakreslit dělicí čáru mezi pojmy mezinárodní nevládní organizace a nadnárodní korporace, které se liší ve svých hodnotách a cílech, které se snaží naplňovat, ačkoliv bývají v teorii občas zahrnovány do stejné kategorie. Pozornost byla věnována také několika mezinárodněprávním dokumentům, které s pojmem v mezinárodním prostředí pracovaly mezi prvními a určovaly směr jeho dalšího vývoje. Má úvaha pak musela logicky obsahovat také zhodnocení postavení mezinárodních nevládních organizací v systému mezinárodního práva, k čemuž byly představeny argumenty pro i proti jejich povaze jako subjektu mezinárodního práva, jelikož v tomto ohledu nepanuje obecná shoda.

Po úvodu do historických a pojmových souvislostí jsem se věnoval hlavnímu těžišti této práce, a to jednotlivým rolím mezinárodních nevládních organizací před vybranými soudy. Jako první byla představena role *amici curiae*, jelikož jde podle mého názoru o roli nejzajímavější a poskytující nejvíce prostoru pro zkoumání. Samotné soudy se liší ve způsobem umožňování této role a stejně odlišně k nim přistupují. Zatímco tedy ASLP upravuje ve svých pravidlech institut *amici curiae* výslovně, ESLP ponechává úpravu obecně v rovině intervencí třetích stran a tento konkrétní pojem se pak objevuje až v samotných rozhodnutích. Písemná stanoviska *amici curiae* mají často zásadní vliv na deliberace ESLP, což dokazuje fakt, že některá z nich

jsou přímo citována nebo je na ně odkazováno v rozsudcích. Několik takových dřívějších rozsudků bylo v krátkosti představeno, aby čtenář lépe pochopil, v jakých souvislostech se tento vliv projevuje. Zásadní roli mají tato stanoviska také pro ASLP. Jeho přístup ke stanoviskům se ovšem liší v tom, že slouží jako podpora pro rozhodování soudců, co se týče znalosti skutků či práva, aniž by jim v rozsudcích byl tento vliv přičítán. To ovšem na tomto vlivu, jak bylo v práci představeno, nic nemění. Dá se totiž říci, že kvůli povaze meziamerického systému jako systému, který si stále ještě nevydobil dostatečný respekt, je vliv mezinárodních nevládních organizací právě v něm mnohem patrnější. Toto konstatování souvisí s vynucováním jeho rozsudků, které bývá v relativně dosti případech neúspěšné. Rozbor této úvahy ovšem není předmětem této práce, a proto se omezují pouze na toto zmínění.

Součástí druhé kapitoly je také úvaha nad zavedením institutu *actio popularis* do systémů obou soudů, aby byla umožněna ochrana nejen individuálních zájmů, ale také těch, které sdílí větší skupina obyvatel. Podle mého názoru by zavedení tohoto nástroje razantním způsobem přispělo k ochraně lidských práv v Evropě i Americe, což by mělo být účelem existence daných lidskoprávních systémů. Protiargument, že by se tím nepřipustně výrazně navýšila práce soudů, podle mého úsudku neobstojí, jelikož si myslím, že ochrana daných hodnot pro co největší skupinu obyvatel je přednější, a proto je navýšení kapacit soudů vedle tohoto případného pozitivního zásahu zanedbatelné a jednoduše nutné.

Poslední kapitola pak byla věnována rozdílu mezi mezinárodními a vnitrostátními nevládními organizacemi, jelikož se tyto termíny v teorii i praxi objevovaly různě a často byly zaměňovány nebo nerozlišovány vůbec s užitím obecného pojmu nevládní organizace. Došel jsem k závěru, že ačkoliv je např. v systému Rady Evropy přisuzováno silnější postavení mezinárodním nevládním organizacím, v jiných případech je toto označení pouze jednoduchým důsledkem geografického působení jednotlivých organizací.

Nevládní organizace včetně těch mezinárodních mají možnost zasahovat do rozhodování lidskoprávních soudů několika způsoby. Jsem nicméně přesvědčen, že kdyby jim byl dán větší prostor, využily by jej, což by vedlo ke komplexnější ochraně lidských práv v obou regionech.

Tato práce poskytla přehled a zároveň úvahu nad rolí mezinárodních nevládních organizací v mezinárodním společenství a podrobněji v procesních rolích před mezinárodními lidskoprávními soudy, a proto se domnívám, že určené cíle naplnila.

SEZNAM ZKRATEK

AKLP	Meziamerická komise pro lidská práva
ASLP	Meziamerický soud pro lidská práva
AÚLP	Americká úmluva o lidských právech
CEDAW	Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
CEJIL	Center for Justice and International Law
CLR	Centre for Legal Resources
ECOSOC	Hospodářská a sociální rada Organizace spojených národů
EKLP	Evropská komise pro lidská práva
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
Konference	Konference mezinárodních nevládních organizací při Radě Evropy
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
MTS	Mezinárodní trestní soud
OAS	Organizace amerických států
OSN	Organizace spojených národů
Rada	Rada Evropy
RPE	Procesní řád a pravidla důkazního řízení Mezinárodního trestního soudu
SCSL	Zvláštní soud pro Sierra Leone

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použité literatury

1. Monografie

- ALSTON, Philip. *Non-state actors and human rights*. New York: Oxford University Press, 2005. 95 s. ISBN 9780199272822.
- BEN-ARI, Rephael Harel. *The Normative Position of International Non-Governmental Organizations under International Law: An Analytical Framework*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012. ISBN 978-90-04-22922-8.
- BERNHARDT, Rudolf a Peter MACALISTER-SMITH. *Encyclopedia of Public International Law*. New York: North-Holland, 2003. ISBN 9780444862464.
- CRAWFORD, James a Ian BROWNLIE. *Brownlie's principles of public international law*. 8. vydání. V Oxfordu, Velká Británie: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199699698.
- ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-721-7.
- DAVID, Vladislav, Pavel BUREŠ, Martin FAIX, Pavel SLADKÝ, Ondřej SVÁČEK. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Leges, 2011. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-86-8.
- DAVIES, Thomas Richard. *NGOs: A New History of Transnational Civil Society*. New York: Oxford University Press, 2014. ISBN 978-1849043106.
- HADDAD, Heidi Nichols. *The Hidden Hands of Justice: NGOs, Human Rights, and International Courts*. New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2018. ISBN 9781108557313.
- NOORTMANN, Math, August REINISCH a Cedric RYNGAERT. *Non-state actors in international law*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2015. 205 s. Studies in international law (Oxford, England), v. 55. ISBN 9781849465113.
- ROSSI, Ingrid. *Legal Status of Non-Governmental Organizations in International Law*. Portland, OR: Intersentia, 2010. ISBN 978-9400000643.

- SCHABAS, William. *The European Convention on Human Rights: A Commentary*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2015. Oxford Commentaries on International Law. ISBN 9780199594061.
- SHAW, Malcolm N. *International law*. 5th ed. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0521824737.
- TREVES, Tullio. *Civil society, international courts, and compliance bodies*. New York: Distributed by Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-90-6704-186-7.
- WILLETS, Peter. *The Conscience of the World: The Influence of Non-Governmental Organisations in the UN System*. Londýn: Hurst, 1996. ISBN 978-0815794196.

2. Odborné články

- ANGELL, Ernest. The Amicus Curiae American Development of English Institutions. *International and Comparative Law Quarterly*. 1967, **16**(4), 1017-1044.
- BARTHOLOMEUSZ, Lance. The Amicus Curiae before International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2005, **5**(2), 209-286.
- CANTWELL, Nigel. How NGOs contributed to drafting the Convention on the Rights of the Child. Přednáška v rámci *Symposium on The Contribution of NGOs to the Formulation and Promotion of International Human Rights Law* (4. 5. 1990), Palais des Nations, Geneva.
- CHARNOVITZ, Steve. Nongovernmental Organizations and International Law. *American Journal of International Law*, 2006, **100**(24) 348-372.
- CHARNOVITZ, Steve. Two Centuries of Participation: NGOs and International Governance. *Michigan Journal of International Law*. 1997, **18**(2), 183-286.
- DEBUF, Els. Tools to do the job: The ICRC's legal status, privileges and immunities. *International Review of the Red Cross*. 2016, **897/898**(97), 319-344.
- DOTHAN, Shai. Luring NGOs to International Courts: A Comment on CLR v. Romania. *Heidelberg journal of international law*. 2015, **26**(3), 635-669.
- HADDAD, Heidi Nichols. Judicial Institution Builders: NGOs and International Human Rights Courts. *Journal of Human Rights*. 2012, **11**(1), 126-149.
- MARTENS, Kerstin. Mission Impossible? Defining Non-Governmental Organisations: NGOs and International Governance. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations*. 2002, **13**(3), 271-285.

- MAYER, Lloyd Hitoshi. NGO Standing and Influence in Regional Human Rights Courts and Commissions. *Brooklyn Journal of International Law*. 2011, **36**(3). 911-946.
- NOWROT, Karsten. Legal consequences of globalization: The status of non-governmental organizations under international law. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 1998, **6**(2), 579-645.
- RAZZAQUE, Jona. Changing Role of Friends of the Court in the International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2001, **1**(3), 169-200.
- SANTIVASA, Saratoon. The NGO's Participation in the Proceedings of the International Court of Justice. *Journal of East Asia and International Law*. 2012, **5**(2), 377-406.
- SHELTON, Dinah. The Participation of Nongovernmental Organisations in International Judicial Proceedings. *American Journal of International Law*. 1994, **88**(4), 611-642.
- VAN DEN EYNDE, Laura. An Empirical Look at the Amicus Curiae Practice of Human Rights NGOs before the European Court of Human Rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights*. 2013, **31**(3), 271-313. 280 s.

Seznam použitých internetových zdrojů

- Amnesty International. *INDIA: Determining the fate of the „Disappeared“ in Punjab* [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa20/028/1995/en/> [cit. 9. 4. 2019].
- Amnesty International. *INDIA: Punjab Police - Beyond the Bounds of Law* [online]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/download/Documents/176000/asa200081995en.pdf> [cit. 9. 4. 2019].
- BELINCHÓN, Fernando a MOYNIHAN, Ruqayyah. 25 giant companies that are bigger than entire countries. *Business Insider* [online]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/25-giant-companies-that-earn-more-than-entire-countries-2018-7> [cit. 27. 3. 2019].
- CICHOWSKI, Rachel A. *Civil Society and the European Court of Human Rights. Paper for the 2010 APSA Annual Meeting of 1. 4. 2010, Washington D.C.* [online].

Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1643604 [cit. 17.4.2019].

- CEJIL. *Amicus Curiae Aplicación ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos en Caso de Campo Algodonero contra Los Estados Unidos Mexicanos* [online]. Dostupné z: <https://cejil.org/sites/default/files/amicus-campo-algodonero-espl.pdf> [cit. 15.4.2019].
- CEJIL. *Amicus Curiae: La Figura del Juez ad hoc y la Igualdad de Armas en el Proceso ante la Corte en Casos Originados en Peticiones Individuales* [online]. Dostupné z: https://cejil.org/sites/default/files/amicus-jueces_ad_hoc.pdf [cit. 15.4.2019].
- CEJIL. *Biennial report 2012-2013* [online]. Dostupné z: <https://www.cejil.org/en/biennial-report-2012-2013> [cit. 18.4.2019].
- CEJIL. *Memorial en Derecho ante la Corte Interamericana de Derechos Humanos en el Caso Rosendo Radilla Pacheco contra Los Estados Unidos Mexicanos* [online]. Dostupné z: <https://cejil.org/sites/default/files/amicus-rosendo-radilla.pdf> [cit. 15.4.2019].
- Council of Europe. *European Court of Human Rights: Questions and Answers* [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf [cit. 18.4.2019].
- České znění Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf [cit. 2. 4. 2019].
- European Court of Human Rights: Rules of Court, Annex to the Rules (concerning investigations) [online]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf [cit. 10. 4. 2019].
- ICC Rules of Procedure and Evidence. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf> [cit. 3. 4. 2019].
- Rules of Procedure of the Inter-American Court of Human Rights [online]. Dostupné z: http://www.corteidh.or.cr/sitios/reglamento/nov_2009_ing.pdf [12.4. 2019].
- REBASTI, Emanuele a VIERUCCI, Luisa. *A Legal Status for NGOs in Contemporary International Law?* [online]. Dostupné z: <https://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/VierucciRebasti-1.pdf> [cit. 17.4.2019].

- RIVERA JUARISTI, Francisco. The Amicus Curiae in the Inter-American Court of Human Rights (1982-2013) [online]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2488073> [13.4.2019].
- Selection of CEJIL's Amici Curiae [online]. Dostupné z: <https://www.cejil.org/en/amicus-curiae-0> [cit. 13.4.2019].
- Seznam členů Konference mezinárodních nevládních organizací [online]. Dostupný z: <http://coe-ngo.org/#/ingos> [cit. 3.4.2019].
- Seznam nevládních organizací mající poradní statut při ECOSOC k 1. září 2015 [online]. Dostupný z: <http://undocs.org/E/2015/INF/5> [cit. 18. 3. 2019].
- Seznam nevládních organizací mající poradní statut při ECOSOC k 1. září 2018 [online]. Dostupný z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/352/55/pdf/N1835255.pdf> [cit. 18. 3. 2019].
- SLAUGHTER, Anne-Marie, *International Law and International Relations*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, Vol. 285 (2000) [online]. Dostupné z: https://referenceworks.brillonline.com/entries/the-hague-academy-collected-courses/*-ej.9789041116062.009_249 [cit. 25. 3. 2019].
- Státní politika vůči nestátním neziskovým organizacím na léta 2015–2020 schválená vládou ČR 27. července 2015 [online]. Dostupná z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/statni_politika.pdf [cit. 28. 3. 2019].
- Text návrhu závazné úmluvy pro byznys a lidská práva [online]. Dostupný z: <https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/documents/DraftLBI.pdf> [cit. 31.3.2019].
- Znění oficiálního překladu Charty OSN a Statutu Mezinárodního soudního dvora do češtiny [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf> [cit. 18. 3. 2019].

Seznam rozsudků a rozhodnutí

- AKLP: *Banco de Lima proti Peru*, rozhodnutí ze dne 22. února 1991.
- AKLP: *Gonzales proti Kostarice*, rozhodnutí ze dne 16. října 1996, para 28.
- ASLP: *Barrios Altos proti Peru*, rozsudek ze dne 14. března 2001.

- ASLP: *Gelman proti Uruguayi*, rozsudek ze dne 24. února 2011.
- ASLP: *Maria da Penha Maia Fernandes proti Brazílii*, rozsudek ze dne 16. dubna 2011.
- ASLP: *Domorodá komunita Sawhoyamaxa proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 26. března 2006
- ASLP: *Domorodá komunita Xámok Kásek proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 24. srpna 2010.
- ASLP: *Domorodá komunita Yakye Axa proti Paraguayi*, rozsudek ze dne 17. června 2005.
- EKLP: *Purcell proti Irsku*, rozhodnutí ze dne 16. dubna 1991, č. s. 15404/89, 9 s.
- ESLP: *Aksu proti Turecku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 15. března 2012, č. s. 4194/04 a 41029/04.
- ESLP: *Ärztzekammer für Wien a Dorner proti Rakousku*, rozsudek ze dne 16. února 2016, č. s. 8895/10.
- ESLP: *Brannigan a McBride proti Spojenému království*, rozhodnutí pléna ze dne 26. května 1993, č. s. 14553/89 a 14554/89.
- ESLP: *Chahal proti Spojenému království*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 15. listopadu 1996, č. s. 22414/93.
- ESLP: *İlhan proti Turecku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 27. června 2000, č. s. 22277/93.
- ESLP: *Islamic Republic of Iran Shipping Lines proti Turecku*, rozsudek ze dne 13. prosince 2007, č. s. 40998/98.
- ESLP: *Österreichischer Rundfunk proti Rakousku*, rozsudek ze dne 7. prosince 2016, č. s. 35841/02.
- ESLP: *Saadi proti Itálii*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 28. února 2008, č. s. 37201/06.
- ESLP: *Soering proti Spojenému království*, rozhodnutí pléna ze dne 7. července 1989, č. s. 14038/88.
- ESLP: *The Center for Legal Resources jménem Valentina Câmpeanu proti Rumunsku*, rozhodnutí Velkého senátu ze dne 17. července 2014, č. s. 47848/08.
- ESLP: *Ukraine-Tyumen proti Ukrajině*, rozsudek ze dne 22. listopadu 2007, č. s. 22603/02.
- ESLP: *Vatan proti Rusku*, rozsudek ze dne 7. října 2004, č. s. 47978/99.

- Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů: *Order in Response to a Petition for Transparency and Participation as Amicus Curiae in the Proceedings between Aguas Argentinas, S.A., Suez, Sociedad General de Aguas de Barcelona, S.A. and Vivendi Universal, S.A. (Claimants) and the Argentine Republic (Respondent)*, ICSID Case No. ARB/03/19 (19. 5. 2005).
- MSD: *International status of South-West Africa, Advisory Opinion*: I.C. J. Reports 1950, p. 128 (11. 7. 1950).
- MSD: *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1971, p. 16 (21. 6. 1971).
- MSD: *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 174.
- MTS: Amnesty International, Amicus Curiae Observations on Superior Responsibility Submitted Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence, ICC-01/05-01/08 (20. 4. 2009).
- MTS: Decision on Application for Leave to Submit Amicus Curiae Observations Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence, ICC-01/05-01/08 (9. 4. 2009).
- MTS: Decision on "Motion for Leave to File Proposed Amicus Curiae Submission of the International Criminal Bar Pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence", ICC-01/04-01/06 OA 11 (22. 4. 2008).
- MTS: *The Prosecutor v. Germain Katanga*, ICC-01/04-01/07-2635, Decision on the Prosecutor's Bar Table Motions (17. 12. 2010).
- MTS: *The Prosecutor v. Jean-Pierre Bemba Gombo*, ICC-01/05-01/08-2299–Red, Decision on the admission into evidence of items deferred in the Chamber's "Decision on the Prosecution's Application for Admission of Materials into Evidence Pursuant to Article 64(9) of the Rome Statute" ICC-01/05-01/08-2299 (27. 6. 2013).

Seznam ostatních zdrojů

- American Convention on Human Rights (přijata 22. 11. 1969, v platnosti od 18. 7. 1978) 1144 UNTS 123.
- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (přijata 4. 11. 1950, v platnosti od 3. 9. 1953), ETS No. 5.

- Council of Europe Resolution Res(2003)8 on Participatory status for international non-governmental organisations with the Council of Europe (přijata 19. 11. 2003).
- Council of Europe Resolution Res(2003)9 on Status of partnership between the Council of Europe and national non-governmental organisations (přijata 19. 11. 2003).
- Explanatory Report to the European Convention on the Recognition of the Legal Personality of International Non-Governmental Organisations, ETS No. 124 (24. duben 1986).
- Evropská úmluva o uznání právní subjektivity mezinárodních nevládních organizací (přijata 24. 4. 1986, v platnosti od 1. 1. 1991), ETS č. 124.
- Protocol 11 to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Restructuring the Control Machinery Established Thereby (Přijat 11. 5. 1994. v platnosti od 1. 11. 1998) ETS No. 155.
- Rezoluce ECOSOC 1296 (XLIV) přijatá 23. května 1968 na 1520. plenárním zasedání.
- Rezoluce ECOSOC 1996/31 přijatá 25. července 1996 na 49. plenárním zasedání.
- Rezoluce Rady OSN pro lidská práva z 25. června 2014, UN docs A/HRC/26/L.22/Rev.1.
- Zpráva Radě OSN pro lidská práva UN docs A/HRC/8/5 ze 7. dubna 2008.

ABSTRAKT – PROCESNÍ POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍCH NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ PŘED MEZINÁRODNÍMI LIDSKOPRÁVNÍMI SOUDY

Postavení mezinárodních nevládních organizací v systému mezinárodního práva, popřípadě jejich postavení před konkrétními mezinárodními institucemi, je tématem, kterému mezinárodněprávní nauka nevěnuje příliš pozornosti. Tato diplomová práce se tak snaží představit, jakou roli mezinárodní nevládní organizace v mezinárodním prostoru hrají, a specificky se poté zaměřuje na procesní role, ve kterých mohou vystupovat v evropském a meziamerickém systému ochrany lidských práv.

Práce je rozdělena do 3 hlavních částí a několika kapitol. První část se zabývá historií mezinárodních nevládních organizací a vymezením tohoto pojmu. V rámci vymezení pojmu je představeno a zhodnoceno několik definic a pro účely práce také odlišení mezinárodních nevládních organizací od nadnárodních korporací. Prozkoumáno je poté postavení mezinárodních nevládních organizací jako případných subjektů mezinárodního práva a jejich role v ochraně lidských práv, což reflektuje téma práce.

Druhá část se poté věnuje jednotlivým rolím mezinárodních nevládních organizací před vybranými soudy. V první kapitole je rozebrán institut *amicus curiae* včetně jeho právního zakotvení v systémech obou soudů a praktického využívání. Tato kapitola pak obsahuje také několik případových studií, které mají čtenáři prakticky přiblížit, jak se institut v kontextu mezinárodních nevládních organizací uplatňuje. Druhá kapitola je zaměřená na postavení mezinárodních nevládních organizací jako zástupců obětí před dotčenými soudy a obsahuje také úvahu nad využitím institutu *actio popularis*, která se objevuje také ve třetí kapitole. Ta se pak věnuje roli, kdy jsou v postavení obětí organizace samotné. Každá z těchto kapitol se jednotlivě zaměřuje na Evropský soud pro lidská práva a Meziamerický soud pro lidská práva.

Ve třetí části je pak věnována pozornost rozlišení mezi postavením mezinárodních a vnitrostátních nevládních organizací, kdy a zdali je vůbec relevantní. K tomu slouží představení systému, ve kterém mají mezinárodní nevládní organizace silnější postavení a také reflexe nad využitou literaturou.

Klíčová slova: Mezinárodní nevládní organizace, NGOs, Evropský soud pro lidská práva, Meziamerický soud pro lidská práva

ABSTRACT – PROCEDURAL STATUS OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS BEFORE INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS COURTS

The position of international NGOs within the system of international law or specifically their position before individual international bodies is a topic that the international law theory does not consider very much. Hence, this master's thesis aims to present what role do the international NGOs play in the international arena and particularly places the focus on the procedural roles they may take upon in the European and the Inter-American human rights systems.

The thesis is divided into 3 main parts and several chapters. The first part deals with the history of international NGOs and delimiting the term. Regarding the latter several definitions are presented and assessed and the differences between the international NGOs and transnational corporations are drawn. The thesis then explores the position of international NGOs as subjects of international law and their role in human rights protection which reflects the topics of the thesis.

The second part is devoted to particular roles of international NGOs before the selected courts. The first chapter deconstructs the institute of *amicus curiae* including the way it is embedded into the systems of both courts and the way it is made use of. This chapter also includes few case studies that are supposed to help the reader give an idea about the way the institute is exercised in the context of international NGOs. The second chapter is oriented on the position of international NGOs as representatives of victims before the selected courts and also includes a reflection on the possible use of the institute of *actio popularis*, which is also discussed in the third chapter, which then deals with the role of international NGOs as being the victims themselves. Each of the chapters puts a particular focus on the European Court of Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights individually.

The core of the third part is then directed at differentiating the position of international and national NGOs and when and whether it is relevant to differentiate between them at all. To serve that purpose, a system where international NGOs enjoy a stronger position is presented and the used literature is reflected upon.

Keywords: International Non-Governmental Organisations, NGOs, European Court of Human Rights, Inter-American Court of Human Rights